

Nr 62

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa norrlandsfrågor; given Stockholms slott den 15 januari 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzen

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen förordas viss omläggning av det särskilda statsstödet till det norrländska jordbruket i syfte att skapa ökade möjligheter för en koncentrerad statlig insats inom vissa utvalda geografiska områden i övre Norrland för att där genom driftsrationalisering samt inre och yttre rationalisering medverka till uppbyggnaden av fullt bärkraftiga, på längre sikt bestående brukningsenheter. Kombinationen jord- och skogsbruk skall därvid beaktas. För detta ändamål föreslås en medelsanvisning av 1 300 000 kronor under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. Under samma anslag äskas därjämte 500 000 kronor för bidrag till särskilt dryga fraktkostnader vid inköp av fodermedel, 550 000 kronor till främjande helt allmänt genom hushållningssällskapen av jordbruket i denna landsdel samt 200 000 kronor som skall stå till Kungl. Maj:ts förfogande för stödåtgärder efter prövning från fall till fall.

Vidare förordas vissa riktlinjer för åtgärder i anledning av ströängsförhållandena i lappmarken.

I avsikt att ytterligare främja de skogligen produktions- och transportförhållandena inom de fyra nordligaste länen föreslås, att under anslagsrubriken Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. ett belopp av 1 000 000 kronor avdelas för bidragsgivning i särskild ordning till nya skogsvårdsföretag inom nämnda län, dock utanför lappmarken. Sammanlagt äskas för nästa budgetår en medelsanvisning av 2 000 000 kronor under anslaget, innebärande att till ändamål, som hittills stötts med medel ur anslaget, skall utgå likaledes 1 000 000 kronor. Slutligen förordas en sådan ändring i domänverkets distriktsindelning, att ytterligare ett överjägmästar-distrikt inrättas i Norrland.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 januari 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen *vissa norrlandsfrågor* samt anför följande.

I. Inledning

Under senare år har i skilda sammanhang aktualiserats vissa spörsmål rörande jordbruket och skogsbruket i Norrland.

I fråga om jordbruket i Norrland har sålunda *lantbruksstyrelsen* åren 1956 och 1957 samt *statens jordbruksnämnd* år 1957 framlagt förslag om viss om-disposition av de under anslaget Produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisade medlen liksom om en avveckling av fraktbidragen till Västerbottens och Norrbottens län. Vidare har 1958 års besparingsutredning i sitt den 6 augusti 1959 avgivna *betänkande angående besparingar inom statsverksamheten* (SOU 1959: 28) bland annat ifrågasatt en förnyad prövning av medelsanvisningen till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland. Över betänkandet i denna del har remissyttranden avgivits av ett flertal myndigheter och organisationer.

Såväl jordbruket som skogsbruket i Norrland har berörts i ett den 30 april 1959 dagtecknat *betänkande rörande inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor* (stencilerat), vilket avlämnats av den av Kungl. Maj:t den 15 januari 1954 för verkställande av sagda inventering förordnade utredningsmannen, f. d. generaldirektören E. F. L. Lindeberg. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling, varvid ett stort antal yttranden avgivits.

Jordbruks- och skogsbruksnäringarna i vissa delar av övre Norrland beröres även av de förslag, som framlagts i ett den 26 juli 1957 av f. d. generaldirektören H. Malmberg avlämnat *betänkande med förslag om fortsatt in-dragning till kronan av ströängar samt reglering i övrigt av ströängsförhållandena inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker* (SOU 1957: 30). Betänkandet har varit föremål för en omfattande remissbehandling.

Arbetsmarknadsstyrelsen har — efter förfrågan från jordbruksdepartementet — i en den 29 september 1959 upprättad skrivelse redogjort för

vissa av styrelsen vidtagna åtgärder för främjande av sysselsättningen inom skogsbruket i bl. a. de fyra nordligaste länen. I en den 9 november 1959 dagtecknad promemoria har styrelsen inkommit med ytterligare uppgifter i ämnet. I viss anslutning till, bl. a., nyssnämnda skrivelse har inom jordbruksdepartementet utarbetats en promemoria berörande dispositionen av viss del av sådana medel som kunde komma att anvisas under anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. Över departementspromemorian har *skogsstyrelsen* efter remiss avgivit utlåtande.

Vidare må nämnas, att *länsstyrelsen i Norrbottens län* i skrivelse den 19 december 1958 framhållit behovet av en utbyggnad av bl. a. skogsvägnätet inom länet samt hemställt, såsom ett led i en norrbottensplan för utveckling av länets näringsliv, att Kungl. Maj:t måtte för Norrbottens län under tioårsperioden 1959—1968 utöver ordinarie medelstilldelning anvisa bl. a. 2,6 milj. kr. per år för bidrag till byggande av vissa skogsbilvägar. Länsstyrelsens skrivelse har varit föremål för remissbehandling.

Slutligen torde nämnas, att *domänstyrelsen* i skrivelse den 27 november 1959 med förslag angående driftkostnader för domänverket under år 1960 m. m. bl. a. uttryckt önskemål om att en uppdelning av Mellersta Norrlands överjägmästartrikt kommer till stånd och att ytterligare en överjägmästare förordnas fr. o. m. den 1 juli 1960 med placering i Östersund.

I det följande torde få lämnas en redogörelse för omförmälda betänkanden, skrivelser och promemorior samt för innehållet i däröver avgivna yttranden. Härutöver torde jag få återkomma till medelsanvisningen under anslagen Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. och Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., beträffande vilka anslag Kungl. Maj:t på min hemställan i årets statsverksproposition (bil. 11 p. 20 och 102) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna reservationsanslag av 2 550 000 resp. 2 000 000 kr.

II. Vissa åtgärder på jordbrukets område i Norrland

Nuvarande förhållanden och vissa tidigare framförda förslag. Vid sidan av det statliga stöd, som utgår till jordbruksnäringen i allmänhet, har under en lång följd av år medel särskilt disponerats för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland. Alltsedan budgetåret 1937/38 har nämligen av de medel, som stått till förfogande för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, vissa belopp fått disponeras för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland samt vissa delar av Värmlands och Kopparbergs län. Sålunda anvisade belopp utgjorde för budgetåren 1937/40 resp. 700 000, 800 000 och 1 000 000 kr., för ettvarvt av budgetåren 1940/50 900 000 kr. samt för budgetåren 1950/52 1 000 000 kr.

På förslag av Kungl. Maj:t beslöt 1952 års riksdag (prop. 32; JoU 14; rskr. 158), att fr. o. m. budgetåret 1952/53 medelsanvisning till förevarande ändamål skulle ske under ett särskilt riksstatsanslag. Såsom närmare kom-

mer att behandlas i det följande överfördes härvid från prisregleringsanslaget till anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett belopp av 600 000 kr., medan återstoden av det belopp som stått till förfogande för budgetåret 1951/52 eller 400 000 kr. överfördes till hushållningssällskapens omkostnadsanslag. Samtidigt genomfördes vissa ändringar beträffande dispositionen av nyssnämnda för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland anvisade medel.

För det före budgetåret 1952/53 utgående norrlandsstödet gällde att de anvisade medlen skulle fördelas av Kungl. Maj:t med utgångspunkt från vissa av riksdagen godkända riktlinjer. Dessa innebar i huvudsak, att en del av anslagsmedlen skulle användas för att utlämna bidrag utan återbetalningsskyldighet till uppförande av andelsslakterier, andelsmejerier och liknande anläggningar, medan återstoden skulle användas för produktions- och avsättningsbefrämjande åtgärder. Av de senare åtgärderna skulle huvudsakligen sådana komma i fråga för stöd som hade till syfte att förbilliga och rationalisera produktionen samt anpassa denna till de naturliga betingelser för en lönande jordbruksdrift, som kunde föreligga i varje särskilt fall.

I fråga om de belopp som före den 1 juli 1952 använts för utbetalande av bidrag till uppförande av andelsslakterier, andelsmejerier och liknande anläggningar må anföras, att riksdagen till att börja med anvisade medel allenast för byggande av andelsslakterier i Norrland och andra delar av riket, där svårigheter förelåg att ordna avsättningen av kött och fläsk på ett rationellt sätt. Bidragen skulle som regel utgå i Norrland med högst 20 procent av byggnadskostnaden och i de övriga delar av landet som kunde komma i fråga för statligt finansiellt bistånd med högst tio procent. 1939 års riksdag (prop. 230; sammansatt Bev och JoU 2; rskr. 353) utvidgade användningsområdet till att avse jämväl bidrag till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och därmed jämförliga trakter av landet. Bidragen begränsades som regel till 20 procent, dock med rätt för Kungl. Maj:t att då särskilda förhållanden därtill föranledde medge högre bidrag. Motsvarande bidragsmöjligheter gällde vidare för anläggande av potatislagerhus i Norrland och andra delar av landet, där likartade avsättningsförhållanden för potatis rådde.

Beträffande dispositionen av de för produktions- och avsättningsbefrämjande åtgärder avsedda medlen ägde som regel vederbörande hushållningssällskap att besluta inom ramen för förenämnda, av riksdagen angivna riktlinjer. I samband med att Kungl. Maj:t ställde medlen till sällskapens förfogande brukade dock Kungl. Maj:t ange vissa kompletterande riktlinjer beträffande användningen av desamma, såsom att tilldelat bidrag skulle användas till åtgärder, vilka avsåg att mera direkt främja jordbruksproduktionen — alltså ej till avlöning av tjänstemän eller bestridande av expeditiionskostnader — eller att bidraget ej fick användas för utlämnande av bidrag till lantbruksundervisningsanstalter för anskaffande av möbler, undervisnings-

material m. m., till mejeri- eller potatislagerhusanläggning eller till fiskets främjande.

Bidrag med stöd av här ifrågavarande anslagsanvisningar utlämnades till uppförande av andelsslakterier endast under de första åren efter 1937. Även för uppförande av potatislagerhus togs de anvisade anslagsmedlen i anspråk i mycket ringa omfattning. Den huvudsakliga användningen blev i stället bidrag för uppförande av andelsmejerier och liknande anläggningar. Denna bidragsgivning kom dock efter hand att omfatta även andra mejerier än i lappmarken belägna. Sålunda fick även övriga delar av Norrland samt vissa områden av Kopparbergs och Värmlands län del av bidragsbeloppen. Därvid tillämpades dock en fallande bidragsskala från 50—10 procent, innebärande att den högre procentsatsen endast tillämpades för mejerianläggningar i övre lappmarken och den lägre för stadsmejerier och jämförliga mejerier i kustlandet. I bidrag till mejerianläggningar beviljades åren 1946—1950 i genomsnitt ca 360 000 kr. per år. För produktions- och avsättningsbefrämjande åtgärder ställdes till hushållningssällskapens förfogande under samma tid 500 000—600 000 kr. per år.

Till grund för de förslag till 1952 års riksdag berörande det nya anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m., som Kungl. Maj:t framlade i den förut omförmälda propositionen 1952: 32, låg ett av 1950 års hushållningssällskapsutredning i juni 1951 avlämnat betänkande. Föredragande departementschefens i propositionen framförda förslag, som i förevarande del i allt väsentligt överensstämde med vad utredningen föreslagit, innebar i huvudsak följande.

Å riksstaten skulle uppföras ett särskilt reservationsanslag å 600 000 kr., benämnt Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. Ur detta anslag skulle till en början få bestridas de bidrag å senast tillhoppa 500 000 kr., vilka dittills utgått från prisregleringsanslaget till hushållningssällskapen i Norrland samt i Värmlands och Kopparbergs län, dock med undantag för det belopp å 100 000 kr., som budgetåren 1950/51 och 1951/52 hade utgått såsom ett särskilt stöd till hushållningssällskapen i de båda nordligaste länen. Bidragen borde som regel ställas till hushållningssällskapens fria disposition. Departementschefen anslöt sig härvid till utredningen, som i frågan uttalat sig sålunda.

I detta sammanhang torde utredningen även få upptaga frågan, i vad mån sällskapen bör ha rätt att efter eget gottfinnande disponera de medel, som anvisas till dem ur anslaget. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har sällskapen redan nu ganska vidsträckta befogenheter i detta hänseende. Den viktigaste av de inskränkningar, som nu gäller, torde vara föreskriften om att medlen i allmänhet icke får användas till avlöning av tjänstemän eller bestridande av expeditjonskostnader. Såsom förut framhållits får en dylik föreskrift emellertid endast begränsad verkan, eftersom sällskapen har full frihet att använda sina andelar i det allmänna omkostnadsanslaget för dylika ändamål. Det synes vidare utredningen bäst överensstämna med

de allmänna principerna i fråga om det statliga stödet åt hushållningssällskapens verksamhet, att sällskapen skall ha rätt att inom sin fastställda verksamhetsram fritt disponera även ifrågavarande medel. Utredningen förordar därför att sällskapen i princip skall tillerkännas dylik rätt. Härvid vill utredningen dock göra den reservationen, att hinder ej bör möta för lantbruksstyrelsen att, därest så skulle visa sig påkallat, liksom nu meddela vissa bestämmelser rörande användningen av medlen.

Vidare borde bidragsgivningen till mejerianläggningar m. m. ske med anlitande av medel ur det nya anslaget, men begränsas till sådana delar av Norrland, där produktions- och avsättningsförhållandena var särskilt ogynnsamma. För ändamålet borde tills vidare beräknas ett belopp av 100 000 kr. för år. Ur det förordade nya anslaget borde slutligen Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad som gällt tidigare äga att direkt bevilja bidrag för speciella ändamål.

Genom nu berörda omläggning av stödet till slakteri- och mejerianläggningar m. m. beräknades i runt tal 300 000 kr. bli frigjorda under prisregleringsanslaget. Detta belopp borde tillsammans med det förut nämnda beloppet å 100 000 kr. avseende särskilt stöd till Norrbottens och Västerbottens län överföras till hushållningssällskapens omkostnadsanslag.

I överensstämmelse med vad i propositionen föreslagits anvisade riksdagen, som även i övrigt lämnade förslagen berörande norrlandsanslaget utan erinran, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1952/53 ett reservationsanslag av 600 000 kr. Samma belopp anvisades sedermera för ett vart av budgetåren 1953/54 och 1954/55.

Genom riksdagsbeslut år 1955 utökades medelsanvisningen under norrlandsanslaget. Bakgrunden härtill var i huvudsak följande.

Vid de förhandlingar, som vintern 1955 fördes mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation angående grunderna för pris-sättningen på jordbrukets produkter under regleringsåret 1955/56, upptogs bl. a. frågan om avveckling av de för fodersändningar till vissa delar av norra Sverige utgående fraktbidragen. Vid förhandlingstillfället förelåg av lantbruksstyrelsen till Kungl. Maj:t gjorda framställningar i ärendet, dels i skrivelse den 26 mars 1954, dels i petitaskrivelse för budgetåret 1955/56.

I lantbruksstyrelsens sistnämnda skrivelse redovisades tre olika alternativ. Såsom alternativ I tänkte sig styrelsen ett bibehållande av fraktbidragen till norra Sverige för andra fodermedel än havre, korn och blandsäd, medan återstående medel skulle tillföras hushållningssällskapens rådgivnings- och upplysningsverksamhet. Enlighet alternativ II skulle fraktbidrag utgå dels till norra Sverige för andra fodermedel än havre, korn och blandsäd, dels till vissa begränsade områden i Norrland jämväl för sistnämnda slag av fodermedel. Överskottsmedlen skulle tillföras hushållningssällskapen. Enligt alternativ III slutligen skulle fraktbidragen helt upphöra och medlen tillföras hushållningssällskapen. Lantbruksstyrelsen förordade för sin del alternativ III och föreslog, att de därvid frigjorda medlen skulle upptagas under reservationsanslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. samt fördelas mellan hushållningssällskapen på så

sätt, att varje sällskap erhöll ett belopp, ungefärligen motsvarande vad som tidigare utgått i fraktbidrag till området.

I remissyttrande erinrade statens jordbruksnämnd om, att den redan år 1954 hade planer på att föreslå en avveckling av ifrågavarande fraktbidrag. Jordbrukets förhandlingsdelegation motsatte sig emellertid då en dylik avveckling, varför nämnden inte lade fram något förslag i frågan i sin regleringsskrivelse våren 1954. Nämnden anmälde vidare, att den åter tagit upp frågan vid 1955 års jordbruksförhandlingar och att förhandlingsdelegationen ej heller detta år velat gå med på bidragens fullständiga avveckling. Delegationen hade emellertid velat godtaga ett system enligt vilket bidrag fortfarande skulle utgå till Norrbottens och Västerbottens län, medan bidragen slopades för övriga områden. Delegationen förutsatte emellertid, att dessa senare områden skulle erhålla kompensation genom att belopp av samma storleksordning som fraktbidragen tillfördes områdena för att användas till jordbrukets stödjande på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit i framställning till Kungl. Maj:t. Vad delegationen sålunda ansett sig kunna tillstyrka överensstämde i flera delar med lantbruksstyrelsens förut omnämnda alternativ II.

Enligt nämndens mening talade starka skäl för lantbruksstyrelsens förslag enligt alternativ III, och nämnden anförde, att den helst såg, att en anordning i enlighet med detta förslag kom till stånd. Med hänsyn till den ställning till detta alternativ, som intagits av jordbrukets förhandlingsdelegation och som motiverats med att bidragen i de två nordligaste länen hade medverkat till en lämplig differentiering av produktionen, hade dock nämnden inte velat motsätta sig att i stället den av delegationen godtagna anordningen genomfördes fr. o. m. ingången av regleringsåret 1955/56.

Enligt nämndens förslag skulle vidare det bottenbelopp, för vilket fraktbidrag inte lämnades av statsmedel, höjas från 1 krona 25 öre till 2 kronor per deciton. De därigenom från de bidragsberättigade områdena — Västerbottens och Norrbottens län — undantagna medlen borde enligt nämnden få användas på samma sätt som ifrågasatts för övriga tidigare bidragsberättigade områden, d. v. s. tillföras hushållningssällskapen för rådgivnings- och upplysningsverksamhet.

I propositionen 1955: 180 biträdde föredragande departementschefen vad jordbruksnämnden sålunda föreslagit samt förordade, att anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. uppräknades med 500 000 kr., vilket belopp i stort motsvarade den besparing, som kunde väntas uppstå under prisregleringsanslaget till följd av omläggningen av fraktbidragen. Beträffande dispositionen av ifrågavarande belopp å 500 000 kr. anförde departementschefen.

Det från fraktbidragen till förevarande anslag överflyttade beloppet bör enligt min mening i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag användas för en intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet från hushållningssällskapens sida genom såväl utökad kursverksamhet som anordnande av demonstrationsförsök, ägnade att befrämja driftsrationaliseringen på särskilt foderväxtodlingens område. I vissa fall bör medlen även kunna användas

das till rent ekonomiskt stöd åt enskilda jordbrukare för anskaffande av kvalitetsutsäden, utförande av foderanalyser m. m. Däremot bör medlen icke annat än i undantagsfall och endast i vissa begränsade delar av norra Sverige, där produktionsbetingelserna fortfarande är i hög grad osäkra, få användas för bidrag till inköp av fodersäd. Därest riksdagen bifaller nu nämnda förslag torde det liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av lantbruksstyrelsen, besluta om medlens fördelning. Jag utgår därvid liksom lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden från att de nya medel, som erhålles genom den nu förordade omläggningen av fraktbidragen, skall fördelas mellan hushållningssällskapen på så sätt, att varje sällskap erhåller ett belopp, som ungefär motsvarar, vad som tidigare utgått i fraktbidrag inom dess verksamhetsområde.

Vad i propositionen föreslagits i förevarande del lämnade riksdagen utan erinran (JoU 25; rskr. 320). Till förfogande för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland under budgetåret 1955/56 stod sålunda enligt riksdagens beslut ett belopp av sammanlagt 1 100 000 kr. Motsvarande belopp anvisades av nästa års riksdag för budgetåret 1956/57.

I anslutning till anslagsäskandena för budgetåret 1957/58 upptog lantbruksstyrelsen ånyo frågan om en avveckling av fraktbidragen till Västerbottens och Norrbottens län. Styrelsen framhöll därvid, att vid en omdisposition av de för bidragen avsedda medlen i likhet med vad som skedde för övriga områden år 1955, avsevärda möjligheter skulle skapas till inkomstförbättring för jordbrukarna i berörda områden. Liksom redan omdisponerade medel borde enligt styrelsen även återstående medel tillföras hushållningssällskapen för att användas till åtgärder, som direkt var ägnade att få till stånd en mera allsidig produktionsinriktning och att främja driftsrationaliseringen i allmänhet. Det bästa resultatet borde därvid nås genom en väl planlagd personlig rådgivning. Enligt styrelsens mening talade därför starka skäl för att förstärkningen av sällskapens resurser skulle användas för att finansiera en av sällskapen bedriven personlig rådgivning. I den mån så befunes lämpligt med hänsyn till i olika trakter rådande lokala förhållanden borde dock möjligheten stå öppen att utnyttja medlen för andra åtgärder med samma syfte liksom givetvis även för åtgärder på andra områden.

Rörande uppläggningsen av den föreslagna personliga rådgivningsverksamheten lämnade lantbruksstyrelsen följande redogörelse.

För verksamheten avses skola bildas ett antal s. k. jordbruksringar. Deltagare utväljes av resp. hushållningssällskap. Som ledare och rådgivare anställs en instruktör hos vederbörande hushållningssällskap. Antalet jordbrukare i en ring avpassas till rådande förhållanden i den bygd, där ringen organiseras. En instruktör beräknas skola betjäna 50—100 jordbrukare. Rådgivningen bör omfatta växtodling, husdjursskötsel, enkel bokföring samt erforderlig produktionskontroll. Med hänsyn till kostnaderna för verksamheten och storleken av de ifrågasatta medlen kan verksamheten beräknas nå endast ett begränsat antal jordbrukare varje år. Efter viss tid, förslagsvis tre år, bör därför densamma överflyttas till andra gårdar. Som uppmuntran för deltagarna i ringverksamheten bör sällskapen i viss utsträckning få lämna kontanta bidrag för inköp av handelsgödsel, utsäde och fodermedel. Dessa bidrag avses skola utgå endast under första verksamhetsåret. Kostna-

den för en ring under en treårsperiod beräknas till ca 100 000 kr., varav 60 000 kr. avser lön samt rese- och traktamentsersättningar till instruktören.

I förevarande sammanhang herörde lantbruksstyrelsen även det delbelopp å 100 000 kr. som ställdes till förfogande årligen för bidrag till mejerier i lappmarken. Styrelsen ifrågasatte därvid om det alltjämt förelåg samma skäl för stöd åt mejerierna i området, som då bidragsformen tillskapades, och om de årliga bidragsbelopp, som med hänsyn till medelstillgången var att påräkna, kunde anses utgöra ett verksamt stöd. Styrelsen föreslog därför, att även beloppet å 100 000 kr. skulle ställas till förfogande för den föreslagna rådgivningsverksamheten.

Under hänvisning till den pågående utredningen rörande upplysnings- och rådgivningsverksamheten på jordbrukets område fann sig emellertid föredragande departementschefen inte kunna biträda de framlagda förslagen utan förordade en oförändrad anslagsanvisning av 1 100 000 kr. jämväl för budgetåret 1957/58. Riksdagen beslöt i överensstämmelse härmed.

Frågan om fraktbidragens avveckling upptogs även hösten 1957 i en av statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen till Kungl. Maj:t gemensamt avgiven framställning. I skrivelsen föreslogs därvid, under hänvisning till resultatet av överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation, att ett belopp av 1 250 000 kr. skulle överföras till norrlandsanslaget. Föredragande departementschefen avstyrkte i 1958 års statsverksproposition ånyo en omdisposition av fraktbidragsmedlen. Däremot förordade departementschefen att, i överensstämmelse med ett av jordbruksanslagsutredningen avgivet förslag, ett belopp av 150 000 kr. skulle tillföras anslaget för stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln inom Norrbottens och Västerbottens län samt glesbygderna i Jämtlands och Västernorrlands län. Enligt utredningens förslag skulle ifrågavarande belopp stå till förfogande för hushållningssällskapen i berörda län för att utnyttjas till förevarande ändamål i enlighet med sällskapens planer och i konkurrens med andra åtgärder för främjande av jordbruksnäringen inom resp. områden.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag och anvisade för budgetåret 1958/59 ett reservationsanslag av 1 250 000 kr. för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland.

Samma belopp har av 1959 års riksdag anvisats för budgetåret 1959/60.

Rörande fraktbidragen till de båda nordligaste länen under regleringsåret 1959/60 föreslog statens jordbruksnämnd i skrivelse den 25 mars 1959 angående utformningen av prissättningssystemet för jordbrukets produkter för den nya avtalsperioden efter samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation, att bidragen även för regleringsåret 1959/60 skulle utgå enligt oförändrade regler. Nämnden förutskickade emellertid, att den i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1960/61 avsåg att återkomma till frågan om en eventuell omläggning av det stöd, som på förevarande sätt lämnas jordbruket i övre Norrland. Nämnden upplyste i sam-

manhanget att fraktbidraget för regleringsåret 1957/58 uppgick till sammanlagt ca 1 400 000 kr. och att administrationskostnaderna för utbetalningen, som handhas av föreningen Svensk spannmålshandel, belöpte sig till drygt 40 000 kr. För regleringsåren 1958/59 och 1959/60 beräknades medelsåtgången till ungefär 1 440 000 kr. och 1 500 000 kr. Vad jordbruksnämnden anfört föranledde ingen erinran från vare sig föredragande departementschefens eller riksdagens sida (prop. 147; JoU 29; rskr. 283).

Vissa utredningar. I betänkande den 30 april 1959 (stencilerat) har den av Kungl. Maj:t den 15 januari 1954 förordnade *utredningsmannen för verkställande av inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor* bland andra spörsmål upptagit sådana som rör det norrländska jordbruket. Angående detta anför utredningsmannen bl. a. följande.

Som jordbruksland är Norrland förhållandevis nytt. Inom betydande delar av Norrland är — liksom för övriga delar av landet — brukningsenheterna små och spridda. De ger mindre möjlighet till mekaniserad drift. Väsentliga åkerarealer är dock mera samlade och därtill anknutna till större alltjämt tillväxande befolkningscentra, för vilka tillförseln av färskprodukter är nödvändig. Denna åkerjord är till stor del koncentrerad till vissa relativt tätbefolkade bygder vid älvdalarna och slättlandet vid kusten. Möjligheterna att genomföra ur arronderings- och storlekssynpunkt rationellare brukningsdelar anses icke vara alltför ogynnsamma inom de egentliga jordbruksbygderna. Största behovet av dylik fastighetsreglering föreligger i Norrland för Västernorrlands län, Norrbottens, Gävleborgs och Västerbottens län. Av länens totala åkerareal redovisas huvudparten på arealer under 10 hektar. Många av jordbrukets problem sammanhänger med jordbruksenheternas ringa storlek och den geografiska spridningen.

I *remissyttrandena* över betänkandet har de norrländska jordbruksfrågorna berörts i några fall. Av därvid gjorda uttalanden må följande återges.

Lantbruksstyrelsen uttalar, att särskilt vad gäller övre Norrland möjligheterna till en storleksrationalisering inom jordbruket är mycket begränsade beroende bl. a. på att näringslivet under gångna tider ej utvecklats till någon större differentiering. Det torde sålunda få uppmärksammas att i denna landsdel möjligheterna till rationalisering i högre grad än i andra delar av riket är beroende av vad som sker inom näringslivet i övrigt.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner det uppenbart, att åtskilligt kan göras för att förbättra det norrländska jordbrukets lönsamhet. I första hand finns det anledning att satsa på ökad upplysnings- och rådgivningsverksamhet byggd på forskning och lokala försöksresultat. Det borde också framstå som en god investering från statsmakternas sida att genom ekonomiskt stöd stimulera den enskilde till lönsamhetsförbättrande åtgärder. Om näringslivet i övrigt skall kunna utvecklas måste nämligen den lokala försörjningen av lättförstörbara livsmedel vara tryggad. Av särskilt värde är enligt förbundet en intensifierad verksamhet med omarrondering av fastigheter såväl i fråga om åker- som skogsareal.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län betonar, att den strukturförändring, som jordbruket i Norrland genomgår, medför betydande samhällsekonomi-

ka problem. Strukturförändringen kan, om den icke ledes in på rätta banor, medföra betydande svårigheter för bygden och bl. a. få till följd fortsatt uttunning av landsbygdsbefolkningen, sämre servicemöjligheter och svårigheter att skapa arbetstillfällen för dem som bor kvar.

Hushållningssällskapet i Västerbottens län framhåller bl. a., att den expansion, som under en följd av år och fram till början av 1950-talet karakteriserade jordbruket i övre Norrland och som tog sig uttryck i en relativt omfattande nyodlingsverksamhet och en successivt ökad mjölkinvägning nu har helt upphört och i stället förbytts i en påtaglig krympning av jordbruksunderlaget. Nämda utveckling har i vissa bygder nått en omfattning och skett i sådan takt att den ger anledning till bekymmer för framtiden. Ur försörjnings-, beredskaps-, befolkningspolitiska, sociala och kommunalpolitiska synpunkter är det enligt hushållningssällskapets mening angeläget att alla åtgärder, som kan bidra till att förbättra näringens lönsamhetsbetingelser och medverka till att jordbruksproduktionen i Norrland bibehålls, noga uppmärksammas. Att en fortsatt nedläggning av jordbruk med påtagligt svaga naturliga förutsättningar och i ensliga lägen sker torde inte kunna undvikas. Samtidigt bör emellertid en utveckling och förstärkning av jordbruken inom de gynnsammare jordbruksbygderna effektivt stödjas.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som inledningsvis starkt understryker hushållningssällskapets förenämnda uttalanden angående behovet av åtgärder, anför fortsättningsvis i huvudsak följande.

De rådande förhållandena medför att man kan förvänta påtagliga förändringar i jordbrukets struktur, omfattning och lokalisering. Möjligheterna att genom sammanläggning av fastigheter eller genom anskaffande av tillskotts jord förstärka jordbrukens bärkraft inom lappmarken är dock ringa. Här och inom de mera utpräglade skogsbygderna, synes en fortsatt nedläggning vara oundviklig. Åtskilliga byar med för jordbruket svaga förutsättningar och utan möjlighet till sysselsättning utanför jordbruket har redan övergivits. Även om möjligheterna till en storleksrationalisering är bättre inom kustlandet, torde en allmän utvidgning av jordbruken till en storleksordning, som ger full sysselsättning för en till två familjer icke vara genomförbar här.

För att erhålla en tillfredsställande försörjning är flertalet av länets jordbrukare beroende av biinkomster, vilka man sedan gammalt erhållit genom skogsarbete. Samtidigt som den pågående rationaliseringen av jordbruket frigör arbetstid för sådant förvärvsarbete medför utvecklingen inom stor-skogsbruket minskade möjligheter för jordbrukarna att här få kompletterande sysselsättning.

Naturförhållandena medför, att länets jordbruk väsentligen är inriktat på foderväxtodling och som följd därav mjölkproduktion. Utvecklingen har emellertid medfört en avsevärd minskning av mjölktilförseln till länets mejerier. Den sjunkande mjölktilförseln medför stora problem för länets mejeriorganisation och jordbruk särskilt i lappmarken. Enbart under år 1957 sjönk mjölktilförseln till mejerierna inom länets lappmark med 6,4 procent. Transportkostnaderna är givetvis höga, beroende på de stora avstånden. Svårigheterna ökas därigenom att de fasta kostnaderna måste fördelas på allt mindre mjölkkvantiteter. De totala omkostnaderna, inklusive frakt, översteg 1958 inom lappmarksområdet 15 öre per kg mjölk. Om ten-

densen fortsätter i samma takt som hitintills uppkommer allvarliga svårigheter att vidmakthålla mejeridriften och därmed jordbruket inom sagda område. Inom kustlandet är möjligheterna att rationalisera mejeridriften större än i inlandet. Kustlandet har också större möjligheter till en större differentiering av jordbruksproduktionen än inlandet.

Avslutningsvis framhåller länsstyrelsen som sin åsikt, att trots de antydda svårigheterna Västerbottens län inrymmer betydande områden med goda förutsättningar för ett modernt och effektivt jordbruk och det är för länet i sin helhet ett oavvisligt villkor att näringen också kan vidmakthållas.

I sitt den 6 augusti 1959 avgivna betänkande *angående besparingar inom statsverksamheten* (SOU 1959: 28) har 1958 års besparingsutredning, efter redogörelse för gällande regler för medelsanvändningen, anfört följande beträffande anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Vid en bedömning av kostnaderna för hushållningssällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet i de nordligaste länen kan enligt utredningen inte förbises den fördyrande effekten av den förhållandevis glesa bebyggelsen och de stora avstånden. I fråga om beloppet å 500 000 kr. har emellertid framgått, att det i första hand avvägs med hänsyn till storleken av vissa tidigare utgående fraktbidrag och inte efter en i vanlig ordning företagen prövning av medelsbehovet för de ändamål beloppet är avsett för. Beloppet å 150 000 kr. till stöd för viss husdjursavel m. m. innebär, att man för vissa norrlandslän bibehållit ett stöd, som ansetts kunna upphöra för landet i övrigt. Att det förra beloppet är i viss mån anknutet till 1955 års jordbruksuppgörelse och att det senare tillkommit så sent som vid 1958 års riksdag synes utredningen inte böra utesluta en förnyad prövning av medelsanvisningen i fråga.

Besparingsutredningens nyssnämnda uttalande har berörts i *remissutlåtanden av lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt hushållningssällskapet i Norrbottens län*. I samtliga utlåtanden avstyrkes en nedskärning av nu utgående anslag. *Lantbruksstyrelsen* anför tillika beträffande bidragen till intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet m. m., att planläggningen av verksamheten i stor utsträckning skett med utgångspunkt från att oförändrade anslagsbelopp tills vidare skulle komma att stå till förfogande. En nedskärning skulle ej blott äventyra väntade resultat utan även delvis förtaga värdet av redan vidtagna åtgärder. Härtill kommer enligt styrelsen att medlen i fråga utgör fraktbidragsmedel samt tidigare utgått vid transport av vissa fodermedel. En nedprutning av medlen skulle innebära en stor orättvisa för berörda bygder gentemot de områden, där fraktbidrag alltjämt utgår. Av samma uppfattning är *statens jordbruksnämnd* och anför, att en minskad anslagsanvisning skulle stämma dåligt med vad som var syftet med den år 1955 beslutade omdispositionen, näm-

ligen att finna den mest effektiva formen för utnyttjande av vissa inom prisregleringens ram till det norrländska jordbruket utgående medel. *Sveriges lantbruksförbund* finner, att av vad besparingsutredningen anfört synes framgå, att det i första hand är fördelningen mellan olika hushållningssällskap, som åsyftas. Mot en omprövning av fördelningen har lantbruksförbundet för sin del intet att erinra. Liknande synpunkter anföres av *Riksförbundet Landsbygdens folk. Länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län* understryker betydelsen av anslaget för jordbruket i övre Norrland.

Lantbruksstyrelsens och statens jordbruksnämnds anslagsskrivelser i ämnet för budgetåret 1960/61. I skrivelse den 28 augusti 1959 yrkar *lantbruksstyrelsen*, att anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1960/61 uppföres med oförändrat belopp eller med 1 250 000 kr. Beträffande delposten å 500 000 kr. för produktionsbefrämjande åtgärder i allmänhet på jordbrukets område anser sig styrelsen, oaktat att någon uppräknig av posten inte skett med hänsyn till de kostnadsstegringar som ägt rum under senare år, ej f. n. böra föreslå någon höjning. Delposten å 100 000 kr. för bidrag till mejerier i lappmarken m. m. är enligt styrelsen f. n. otillräcklig för att bidrag i önskvärd omfattning skall kunna beviljas till befintliga bidragsberättigade mejerianläggningar, men styrelsen vill likväl föreslå oförändrad medelstilldelning. Vad gäller de för intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet m. m. beräknade medlen — 500 000 kr. — betonar styrelsen, att den verksamhet som hushållningssällskapen med stöd av dessa medel planlagt och igångsatt först på längre sikt kan beräknas ge effekt. Styrelsen kan emellertid vitsorda att medlen visat sig vara av mycket stor betydelse och att de vidtagna åtgärderna omfattats med stort intresse. Enligt styrelsens mening vore det i hög grad önskvärt att ytterligare medel kunde ställas till förfogande för ändamålet. Med hänsyn till budgetläget inskränker sig styrelsen likväl till att föreslå oförändrad medelstilldelning. Vad slutligen angår det för stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln inom Norrbottens och Västerbottens län samt glesbygderna i Jämtlands och Västernorrlands län beräknade beloppet av 150 000 kr. föreslår styrelsen med hänsyn till den hittills ringa erfarenheten av bidragsverksamheten oförändrad medelstilldelning.

Statens jordbruksnämnd föreslår i skrivelse den 28 augusti 1959 i fråga om de under anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område redovisade medlen till fraktbidrag till fodersändningar till Norrbottens och Västerbottens län att under regleringsåret 1960/61 för ändamålet beräknas oförändrat belopp eller 1 500 000 kr. Jordbruksnämnden anför, att nämnden f. n. icke funnit anledning föreslå någon ändring beträffande fraktbidragen i förhållande till vad som gällt hittills.

III. Vissa frågor rörande ströängar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker

Betänkande med förslag om fortsatt indragning av ströängar m. m. I ett den 26 juli 1957 avlämnat *betänkande angående ströängar* (SOU 1957: 30) har den av Kungl. Maj:t den 4 december 1953 förordnade utredningsmannen, f. d. generaldirektören H. Malmberg, framlagt förslag om fortsatt indragning till kronan av ströängar samt reglering i övrigt av ströängsförhållandena inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. I det följande torde få givas en kortfattad redogörelse för huvudpunkterna i betänkandet.

Inledningsvis lämnas i betänkandet redogörelse för tillkomsten av ströängarna. Härav framgår, att ströängsförhållandenas uppkomst härleder sig från de upplåtelse av nybyggen i lappmarkerna, som ägde rum enligt det s. k. lappmarksreglementet av den 24 november 1749. Jordbruksdriften på nybyggena baserades huvudsakligen på boskapskötsel, varvid foderbehovet så gott som helt byggdes på höskörd från de till varje nybygge talrikt intagna, å kronomarkerna kringspridda samt ofta en eller två mil från bosättningen belägna utängarna. Hemmanen och nybyggena i lappmarkerna reglerades sedermera genom avvitrting, som grundades på stadgan den 30 maj 1873 om avvitrting i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Med avvitrtingen åsyftades i första hand att från kronans marker utbryta anlagda nybyggen och hemman. Enstaka hemman och nybyggen blev utbrutna för sig, medan de som låg i samlade byggelser betraktades som byar och erhöll gemensam skogsmark. Vissa delar av nybyggenas och hemmanens skogsandelar avsattes till allmänningar — allmänningssskogar eller samfällda husbehovsskogar. Enligt särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade förklaringar fick utängar, som inte inrymdes inom fastigheternas vid avvitrtingen utbrutna ägoskiften, bibehållas tills vidare åt hemman och nybyggen. Dessa utängar redovisades i avvitrtingshandlingarna för varje fastighet särskilt och har kommit att kallas *ströängar*. Med ströäng förstås sålunda utäng eller ängslägenhet, som fastighet vid avvitrtingen enligt därvid skedd redovisning fick tills vidare behålla utom sina vid avvitrtingen tillkomna gränser eller utom gränserna för den by, till vilken fastigheten hörde, eller alltså utanför fastighetens eller byns vid avvitrtingen erhållna egentliga ägoområde. Arealen av de vid avvitrtingen behållna ströängarna, som således utgjorde enklaver inom främmande mark, uppgick till ca 129 000 ha. Härav låg ca 111 900 ha inom kronomark, ca 16 400 ha inom allmänningssskogar, ca 600 ha inom samfällda husbehovsskogar och ca 230 ha inom enskilda tillhöriga fastigheter.

Rörande ströängarnas rättsliga läge efter avvitrtingen uttalar utredningsmannen bl. a. att kronan inte kan anses ha vid avvitrtingen avhänt sig den rätt den hade enligt lappmarksreglementet att

återtaga ängarna men att som följd av förklaringarna vid avvittringen återtagandet av ströängarna inte skulle få ske på annat sätt än genom byte mot vederlag i mark. Förklaringarna kan ej anses ha inneburit annat än ett uppskjutande till framtiden av vidare avvittringsåtgärder. När dessa åtgärder skulle återupptagas var det avvittringsstadgans normer och inte skiftesstadgans regler om ägoutbyten som skulle tillämpas. Härav följer enligt utredningsmannen att kronan måste anses ha förbehållit sig rätt att bestämma såväl tiden när ängarna skulle avträdas mot annan mark, som också vad mark som därvid skulle givas i vederlag. Sammanfattningsvis uttalar utredningsmannen, att det torde få anses obestriddligt att kronan äger att när den så finner lämpligt återtaga ströängarna men mot fullgott vederlag i mark, att återtagandet var avsett att ske genom ägoutbyten enligt avvittringsstadgans normer samt att det sagda torde gälla samtliga ströängar, oberoende av om de kommit att ligga inom kronomark eller annan mark.

I fråga om ströängsrättens innehåll erinras i betänkandet om att ströängarna vid avvittringen ingick i de för hemman och nybyggen redovisade arealerna och att avkastningen inräknades vid fastställandet av hemmanets eller nybyggets öretal och mantal. Härav torde enligt utredningsmannen följa, att rätten till ströängarna kom att utgöra en integrerande del av de genom avvittringen utbrutna hemmanen och nybyggena. Men därav kan enligt utredningsmannens mening inte anses avgjort med vilken rätt — äganderätt eller nyttjanderätt för slätter — ströängarna avsågs att tills vidare höra till dessa fastigheter.

Vid de laga skiften, som ägde rum i samband med avvittringen, delades ströängarna som annan mark inom skifteslaget. I vissa fall har ströängar inte medtagits eller redovisats vid laga skiftena. Utredningsmannen anser, att sådana ströängar har återgått till kronan. Ej sällan inträffade vid skiftena att vissa delägare inte fick del av ströängarna, medan andra erhöll sin huvudsakliga ängstilldelning såsom ströängar. I en del fall har ströängarna avsatts såsom för skifteslaget gemensamma. Även vid senare fastighetsbildningsförrättningar har ströängarna behandlats såsom ingående i de fastigheter till vilka de bibehållits. Vid sekundära laga skiften har sålunda ängarna intagits i delningsmassan och antingen fördelats mellan de nybildade fastigheterna eller avsatts såsom för skifteslaget gemensamma. Vidare har ströängar genom ägostyckning, avsöndring eller avstyckning skilts från de fastigheter, till vilka de bibehållits. Där fastighetsbildningsförrättning skett är således ströängsinnehavet beroende av tilldelningen vid förrättningen och ej endast av redovisningen vid avvittringen.

Härefter övergår utredningsmannen till att redogöra för tidigare verkställd indragning till kronan av ströängar. Av redogörelsen framgår, att sådan indragning huvudsakligen har skett enligt kungörelsen 1916:603 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark och lagen 1921:378 om ströängars indragande till

kronan. Främsta motivet för indragningsåtgärderna var det jordbruksintresse, som då förelåg att förmå och hjälpa jordbrukarna att överge det oekonomiska ströängsbruket.

Angående innebörden av de i 1916 års kungörelse givna bestämmelserna anföres i betänkandet bl. a. följande.

Kungörelsen gällde de delar av Västerbottens läns lappmark, där avvittningen fastställdes år 1916 eller därefter, alltså fjällbygden eller i huvudsak områdena ovan odlingsgränsen. Kungörelsens innebörd var, att de hemmansägare och nybyggare, som vid den allmänna avvittningen i berörda trakter fått sig tills vidare tillagda ströängar, skulle vara pliktiga att, i den mån genom tilläggsavvittring bestämdes, till kronan avträda ängarna. Ersättning för avstädda ängar skulle utgå medelst av kronan bekostad men av ströängsinnehavaren utförd odling å fastigheternas egna ägor eller å mark, som från kronans områden eller från indragen ströäng tilldelades fastigheterna. Kronan skulle bekosta odling av så stort område som, med beräkning av viss storlek å höskörden, kunde i avkastning lämna samma myckenhet hö, som beräknades i medeltal årligen kunna skördas å de avstädda ängarna. Odlingsersättningen skulle utbetalas allt eftersom odlingsarbetet fortskred. En femtedel kunde dock utbetalas i förskott. Ersättningen skulle ej vara underkastad preskription utan innestå så länge arbetena ej slutförts. Under stadgandet om obligatorisk indragning inbegreps icke till åker uppodlade ängar eller ängar som eljest befanns vara av särskild betydelse för fastigheterna. Vissa ängar kunde alltså bibehållas för fastigheterna. Kungörelsen ägde tillämpning å ströängar belägna ej endast å kronomarkerna, d. v. s. kronoparker och kronoöverloppsmarker, utan även å allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogar. I vissa fall skulle för tidigare utförd odlingsarbete och för mistad avkastning ersättning utgå direkt i penningar. Tilläggsavvittringen skulle verkställas vid förrättningar å envar fastighet av en avvittningsnämnd men prövas av länsstyrelsen, som hade att genom utslag avgöra ärendet.

Beträffande stadgandena i 1921 års lag uttalar utredningsmannen bl. a. följande.

Enligt denna lag skulle ströängar å kronomark indragas till kronan. Från tvångsindragning skulle dock redan odlade ängar samt ängar, som från fastigheterna med fördel kunde brukas till årlig slåtter, vara undantagna. Lagen ägde tillämpning beträffande dels de trakter inom Västerbottens läns lappmark, vilka icke skulle bli föremål för tilläggsavvittring, dels ock trakterna nedom odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark. Från sistnämnda regel gjordes dock i lagen det undantaget att hela Jukkasjärvi socken, som skäres av odlingsgränsen, skulle falla inom lagens tillämpningsområde. Vederlag för ströängarna skulle utgå medelst bekostande av odling av mark, som beräknades kunna ge lika stor höavkastning som de avstädda ängarna. Det skulle tillkomma hemmansägarna och åborna själva att i enlighet med uppgjord plan verkställa odlingsarbetet. Ersättning för odlingen skulle utbetalas i mån av fullgjort arbete, dock så att en femtedel kunde gäldas i förskott. Ersättningen skulle, utan att vara underkastad preskription, innestå för fastighetens räkning till dess arbetena utförts och avsynats. Ströängar hörande till fastighet, varå ej idkades självständigt jordbruk, eller till hemmanslott, som bestod uteslutande av en eller flera ströängar, skulle även indragas men mot vederlag i pengar. Även i vissa andra fall kunde ersättning utgå direkt i pengar. Frågan om ströängars indragande och bestämmande av vederlag för dem samt utseende av odlingsområde skulle

handläggas vid förrättning å varje fastighet av en ströängsnämnd. Besvär över nämndens beslut skulle anföras hos ägodelningsrätt.

Rörande resultatet av dessa ströängsindragningar, som avslutades år 1933, framgår av betänkandet, att i runt tal 88 000 ha ströängar indrogs, medan ca 19 000 ha befanns alljämt böra bibehållas. De beslutade odlingsområdena omfattade ungefär 4 200 ha och de beslutade odlingsersättningarna uppgick till ca 4,4 milj. kr. De direkt i pengar beslutade ersättningarna uppgick till i runt tal 470 000 kr. Av odlingsersättningarna var år 1953 ca 683 000 kr. innestående. Statens sammanlagda utgifter för indragningsåtgärderna, vari innefattas även kostnaderna för förrättningsverksamheten, har t. o. m. budgetåret 1955/56 utgjort i runt tal 5 240 000 kr.

I betänkandet redovisas fortsättningsvis ströängarnas rättsliga läge efter de verkställda ströängsindragningarna. Härvid konstaterar utredningsmannen till en början, att de ströängar, som återgått till kronan genom köp eller genom indragningarna i rättsligt avseende är likställda med annan kronomark. Vad beträffar de ströängar, som vid tilläggsavvittring enligt 1916 års kungörelse blev bibehållna, anför utredningsmannen, att kungörelsen inte innehåller några bestämmelser om det rättsliga läget för dessa ängar. Genom tilläggsavvittringen var emellertid den i fråga om ängarna uppskjutna avvittringen slutförd. Annan till kronans förmån gällande rätt kan ej anses bestå än den i kungörelsen intagna bestämmelsen om skyldighet för ströängsinnehavare att tåla avstående till kronan av bibehållen ströäng för tillgodoseende av vissa allmänna behov. Bestämmelsen i fråga torde emellertid inte kunna anses som annat än en grund för ett eventuellt blivande tvångsavträdande. De behållna ängarna måste därför enligt utredningsmannen i allt övrigt anses ha fått samma karaktär som fastigheternas övriga ägor. Till fastighet vid förrättning enligt 1921 års lag behållna ströängar skall enligt lagen sedermera ej vara underkastade indragning, varmed enligt betänkandet förstods att de i allo blivit likställda med annan fastigheten tillhörig mark. Samma rättsliga ställning har fastighet, som tillkommit genom jordavsöndring och består uteslutande av en eller flera ströängar, erhållit.

Utredningsmannen övergår här efter till sina förslag rörande reglering av ströängsförhållandena och behandlar härvid först indragna ströängar å allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogar i Västerbottens läns lappmark. Allmänningsskogarna tillhör ägarna av de fastigheter, för vilka desamma avsatts vid avvittringen eller med vilka delaktighet i allmänningen senare blivit förenad, och förvaltas enligt lagen 1952: 167 om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna av allmänningsdelägarna enligt av Kungl. Maj:t för envar allmänningskog fastställt reglemente. Inom dessa skogar ligger indragna ströängar, som tillhör kronan, med en sammanlagd areal av ca 5 600 ha. De samfällda husbehovsskogarna är samfälligheter för vissa grupper av fastigheter och för-

valtas av delägarna själva i samråd med skogsvårdsstyrelsen. Inom dessa skogar ligger i runt tal 470 ha till kronan indragna ströängar.

Utredningsmannen föreslår i överensstämmelse med av delägarna i förenämnda skogar uttryckta önskemål, att inom skogarna liggande, kronan tillhöriga indragna ströängar försäljes för införlivning med skogarna i fråga. Ströängsenklaverna utgör nämligen enligt utredningsmannen ett svårt hinder för rationell skogsvård på allmänningsskogarna och de samfällda husbehovsskogarna. Vissa villkor anser utredningsmannen dock böra uppställas vid försäljningarna. Sålunda bör, i syfte att tillse att de renskötande lapparnas intressen inte lider skada, bestämmelse meddelas av innebörd, att om överlåten äng användes till slätter eller dylikt den som begagnar ängen skall vara pliktig att själv stå skada som av renar förorsakas å växande eller avbärgad gröda. Vidare föreslås, att kronan vid överföring av indragna ströängar till kringliggande mark — utan att undantaga vattenområdet såsom sådant — förbehåller sig den rätt att råda över vatten och att däri fiska, som kan finnas höra till ängarna. Enligt betänkandet är det dock lämpligt, att kronan i särskild ordning tills vidare medgiver delägarna i allmänningsskog eller samfällad husbehovsskog rätt att utöva fisket. I anledning av angivna villkor har upptagits vissa bestämmelser i det till betänkandet fogade lagförslaget samt föreslagits viss ändring i renbeteslagen.

Vad angår genomförandet av försäljningarna föreslås i betänkandet, att delägarna i förenämnda skogar får genom köp i vanlig ordning förvärva de inom envar skog belägna, indragna ströängarna. Med hänsyn bl. a. till att en värdering i detalj av ängarna genom besiktning å marken ej är praktisk möjlig och till att kostnaderna för sådana åtgärder skulle bli alltför stora i förhållande till värdena, anser utredningsmannen överenskommelse böra träffas om ett enhetspris per hektar ströäng inom varje skog. Vad gäller de inom allmänningsskogarna liggande ängarna konstaterar utredningsmannen, att försäljningarna fastighetsbildningsmässigt skulle gå att genomföra enligt härför i allmänhet gällande regler, men föreslår i syfte att underlätta och förbilliga förfarandet, att genom särskild lagbestämmelse lagfarten för allmänningsdelägarna å ströängsfastighet, varom här är fråga, förklaras automatiskt medföra att fastigheten skall anses vara införlivad och i fastighetsrättsligt avseende sammanförd med eller överförd till allmänningsskogen. Vad åter gäller ströängar inom de samfällda husbehovsskogarna finner utredningsmannen, att med hänsyn till dessa skogars karaktär av samfälligheter gällande fastighetsbildningslagstiftning inte medgiver sammanläggning av förvärvad ströäng med sådan skog, men tillägger, att förutsättningar härför torde kunna tillskapas vid en kommande, ny fastighetsbildningslagstiftning. I betänkandet föreslås dock, att lagfarten även i detta fall skall medföra att ströängsfastigheten blir sammanförd med vederbörande husbehovsskog.

Härefter behandlas i betänkandet frågan om indragning av ströängar, som ej tidigare varit föremål för indrag-

ningsåtgärder eller som vid sådana åtgärder bibehållits till ströängsinnehavarna. Rörande förekomsten av sådana ströängar inom fastigheter tillhörande olika ägarekategorier kan ur betänkandet sammanställas följande uppgifter.

Ströängar, som ej varit föremål för indragningsåtgärder:

	Inom kronomark ha	Inom annan mark ha
1. Ängar å kronomark i Norrbottens läns lappmark ovan odlingsgränsen	9 291	
2. Ängar å allmänningsskogar i Norrbottens läns lappmark		10 193
3. Ängar å enskilda fastigheters mark inom Norrbottens läns lappmark		295
4. Ängar å enskilda fastigheters mark inom Västerbottens läns lappmark		3
	<hr/> Summa 9 291	<hr/> 10 491

Vid tidigare indragningar bibehållna ströängar:

5. Ängar å kronomark	18 459	
6. Ängar å allmänningsskogar		659
7. Ängar å samfällda husbehovsskogar		146
	<hr/> Summa 18 459	<hr/> 805
	<hr/> Totalt 27 750	<hr/> 11 296

Vad först angår de *ströängar, som ej varit föremål för indragningsåtgärder*, föreslås i betänkandet att en allmän indragning av de under punkterna 1—3 i föregående sammanställning upptagna ängarna skall komma till stånd. Såsom motiv härför anför utredningsmannen i fråga om ströängarna å kronomark ovan odlingsgränsen i Norrbottens läns lappmark — efter att bl. a. ha erinrat om att det i förarbetena till 1921 års lag uttalades, att det för det dåvarande inte vore att tillråda att i dessa trakter genom ströängsindragning söka förmå befolkningen att övergå till ett nytt jordbrukssystem samt upplyst om att den jordbrukande befolkningen vid möten i orterna år 1947 önskade genom en indragning av ängarna få möjlighet att övergå till en intensivare jordbruksdrift — i sammandrag följande.

Den avvaktande inställning till jordbrukets möjligheter ovan odlingsgränsen, som intogs vid tillkomsten av 1921 års lag, är enligt utredningsmannens mening över huvud icke längre befogad. Ävenså har utvecklingen medfört, att de å kronans skogar ovanför sagda gräns spridda ströängsenklaverna, som omfattar sammanlagt mer än 9 000 ha, utgör ett svårt hinder för rationell skogsskötsel. I vissa avseenden är emellertid bakgrunden för en ströängsreglering nu icke fullt densamma som år 1921. Utvecklingen har medfört, att jordägarna i dessa trakter i stor utsträckning redan upphört att bruka ängarna. Med senare tiders ändrade konjunkturen och tillgång till arbete

utanför jordbruket har ströängsbruket naturligt nog befunnits alltför ekonomiskt. Nedläggandet av ströängsbruket har hunnit därhän, att det allmännas intresse av att tvinga jordägarna att övergå till ett mera ekonomiskt jordbrukssystem kan sägas icke längre vara för handen i samma utsträckning som tidigare. Det skulle då måhända kunna göras gällande, att staten numera kunde låta utvecklingen ha sin gång och ströängsbruket utdö samt undgå de med en ströängsreglering följande kostnaderna. Ett dylikt resonemang kan dock, enligt utredningsmannens mening, ej vara hållbart. Vid avvittringen förutsattes att ströängarna skulle återtagas av kronan samt att detta skulle ske genom ägoutbyten och mot ersättning i mark. Visserligen tillkommer det kronan ensam att avgöra när återtagandet skall ske. Men tidpunkten för en reglering har i sakligt avseende länge varit inne ej minst i statens eget intresse för kronoskogarnas del och sådana omständigheter, som tidigare förmenades böra hindra ströängsindragning ovan odlingsgränsen, föreligger icke numera. Enligt förarbetena till 1921 års lag torde också statsmakternas avsikt varit att, då de angivna hindren ej längre förelåg, indragningen skulle fortsätta även ovan odlingsgränsen.

Även i ett annat avseende har bakgrunden för 1921 års indragningsbeslut ändrats. Ännu år 1938 ansågs det mycket betydelsefullt för renskötseln att ströängarna å kronomarkerna blev återtagna av kronan. Enligt av lappfogdarna lämnade upplysningar förekommer emellertid numera sällan några krav på ersättningar för höskador av renar, givetvis beroende av att jordbrukarna i stor utsträckning övergivit ströängsbruket. Betydelsen för renskötseln av en ströängsreglering är därför numera icke lika stor som tidigare.

Vad här anförts i fråga om jordbruket och skogsvården torde emellertid enligt utredningsmannen vara tillräckligt för att visa behovet av en fortsatt ströängsindragning jämväl ovan odlingsgränsen. Över huvud måste det, hävdar utredningsmannen, anses som ett betydelsefullt allmänt intresse att, såsom vid avvittringen förutsattes, den därvid av den provisoriska anordningen med ströängarna tillskapade anmärkningsvärda ägoblandningen genom en fortsatt ströängsindragning eller, rättare uttryckt, genom fullföljandet av den i detta hänseende ofullbordade avvittringen bringas att upphöra.

I stort sett likartade motiv åberopas för indragning av ströängar å allmänningsskogar och inom enskilda fastigheters mark i Norrbottens läns lappmark (punkterna 2 och 3 i sammanställningen).

Vad gäller ströängar å enskilda fastigheters mark inom Västerbottens läns lappmark finner utredningsmannen, med hänsyn till ängarnas obetydliga omfattning och till att statens kostnader för erforderliga förrättningar skulle bli alltför stora i förhållande till vad saken gäller, några åtgärder inte påkallade.

Från den föreslagna indragningen anser utredningsmannen generellt böra undantagas ströängar hörande till fastighet, varå ej idkas jordbruk. Ej heller avses indragningen omfatta ströängar, som genom avsöndring eller avstyckning kommit att bilda fastighet för sig. Skälen för dessa undantag synes främst vara, att det enligt utredningsmannens mening i dessa fall ej föreligger något jordbruksintresse av en indragning. Vidare avses efter prövning kunna från indragning undantagas ängar, som har avgörande betydelse för uppehållandet av jordbruket på den fastighet till vilken ängen hör.

Ersättningen för indragna ströängar föreslås av utredningsmannen bli i princip likvärdig med den som utgick enligt 1921 års lag om indragning av ströängar till kronan. Ersättningen bör, anför utredningsmannen, ehuru densamma till formen utgöra en lösen för avstådd mark, nu liksom tidigare innebära en uppmuntran och ett verksamt bidrag till förbättringar av jordbruket i lappmarkerna. I betänkandet föreslås — efter statistisk bearbetning av de odlingsersättningar, som utgick vid indragningar enligt 1921 års lag, samt efter jämkning av därvid erhållna belopp på grundval av indextal för odlingskostnader och levnadskostnader — ersättning utgå med 110—650 kr. per hektar samt en indelning av ängarna i grupper efter storleken av den årliga höavkastningen. I vissa fall avses högre ersättningsbelopp kunna utgå, varjämte i ströäng eventuellt ingående avrösningsjord föreslås skola ersättas med 100 kr. per hektar.

Beträffande ersättningens användning föreslår utredningsmannen, att densamma skall kunna få användas till bekostande av alla slag av sådana förbättringsåtgärder i fråga om fastighetens jordbruk, som är ägnade att höja jordbrukets bärighet. En tanke att vederlaget skulle få användas jämväl till åtgärder syftande till främjande av ett rationellt skogsbruk på fastigheten, avvisas av utredningsmannen med hänsyn till att ersättningsbeloppen icke torde komma att vara större än att själva jordbruket väl är i behov av de förbättringsarbeten som därmed kan bekostas ävensom till att förslag i annat sammanhang förelåg om särskilda åtgärder för skogsbrukets upprustning och om vidgade möjligheter för statsbidrag härtill. Lantbruksnämnden skall efter ansökan fastställa vilka förbättringsåtgärder som skall verkställas. Vederlaget skall utan att vara underkastat preskription innestå intill dess förbättringsåtgärd verkställts. Vissa mindre ersättningar, högst 300 kr., samt undantagsvis även högre ersättningsbelopp skall dock få utbetalas kontant.

Frågan om indragning av ströäng och om ersättningens storlek skall prövas vid särskilda indragningsförrättningar av lantmätare och två gode män. Då beslut om indragning vunnit laga kraft skall ängen anses avskild från den fastighet till vilken ängen hört och vara fri från all rätt, som dittills besvärat den. Ligger ängen inom kronan tillhörig, under dess omedelbara disposition stående fastighet, skall ängen anses sammanförd med fastigheten. Inom allmänningsskogar liggande ströängar, som indrages, föreslås i betänkandet skola av kronan överlåtas till ägarna av skogarna, varvid i det föregående angivna bestämmelser för överlåtelser av tidigare indragna ströängar avses att tillämpas.

I fråga om vid tidigare indragningar bibehållna ströängar föreslår utredningsmannen, att desamma i den mån de är belägna inom *kronomark* skall kunna indragas till kronan, därest kronan inom tre år från det den föreslagna lagstiftningen trätt i kraft begär indragning och ägaren ej bestrider åtgärden. För indragningen skall i huvudsak gälla samma regler beträffande ersättningens storlek och användning samt regleringsför-

farandet som föreslagits i fråga om ströängar, som ej tidigare varit föremål för indragningsåtgärder. Utredningsmannens huvudsakliga motiv för förslaget är dels att vid tidigare indragningar ströängar fått behållas i alltför stor omfattning, dels att ägare av bibehållen äng bör kunna komma i åtnjutande av samma förmåner som utgick till innehavare av indragen äng dels ock att de enklover som de bibehållna ängarna utgör inom kronans mark försvårar skogsvården. Enär det sistnämnda motivet av utredningsmannen ansetts vara det tyngst vägande, har han funnit, att indragning av bibehållna ströängar inom *annan mark än kronomark* ej bör komma till stånd. Ägare av sådan annan mark, inom vilken bibehållen ströäng finnes, bör vara hänvisade till att genom köp förvärva ängarna.

Vad angår kostnaderna för de föreslagna åtgärderna framgår av betänkandet, att utredningsmannen beräknar att ersättningsbeloppen för de ströängar, vilka avses att indragas till kronan, kommer att uppgå till sammanlagt omkring 5 500 000 kr. Jämväl kostnaderna för indragningsförrättningarna och lantbruksnämndernas arbeten skall enligt betänkandet bestriidas av allmänna medel.

Utredningsmannen har vidare framlagt förslag angående ej uttagna ersättningar för tidigare indragna ströängar, vilka såsom i det föregående nämnts vid 1953 års utgång i runt tal uppgick till 683 000 kr. I denna fråga framhålles i betänkandet, att den återstående nyodlingen inte kan väntas bli genomförd. Främsta skälet härtill anser utredningsmannen vara, att de beslutade odlingsersättningarna numera anses alltför låga. I betänkandet föreslås, att de ej uttagna odlingsersättningarna skall, efter ansökning av fastighetens ägare, få användas även för andra förbättringsåtgärder än nyodling och på samma sätt som i det föregående föreslagits beträffande ersättningarna vid den fortsatta ströängsindragningen. Härom anför utredningsmannen i huvudsak följande.

Ett sådant medgivande skulle innebära, att en fastighetsägare blev i tillfälle att få använda den inestående ersättningen för avstadda ströängar till förbättring av fastigheten även i de fall han eller hans företrädare ej funnit lämpligt verkställa eller fullborda den vid indragningen föreskrivna nyodlingen. En ändring av bestämmelserna i detta syfte berör icke principerna i de båda äldre indragningsförfattningarna, utan torde kunna anses som en av utvecklingen påkallad jämkning. Det bör tillkomma lantbruksnämnden att, efter ansökning av fastighetens ägare och sedan upplysning erhållits om det inestående beloppet, handlägga ärendet och efter upprättad plan bestämma om rationaliseringsåtgärderna. Nämnden kan därvid vara i tillfälle att samtidigt lämna sådant ekonomiskt stöd, varom nämnden enligt rationaliseringskungörelsen har att besluta. Skulle nämnden finna att förbättringsåtgärder ej bör verkställas å fastigheten, torde den inestående ersättningen böra få utbetalas direkt i pengar. Givetvis bör sålunda föreslagna ändring icke utesluta hemmansägare eller åbo från att stå kvar i det läge 1916 års kungörelse och 1921 års lag innebär. Det skall bero på honom själv att genom ansökning hos lantbruksnämnden få möjlighet att använda ersättningen till annan åtgärd än nyodling. Det torde kunna förväntas att, efter den sålunda föreslagna möjligheten till ändrad användning av de

innestående beloppen, huvuddelen av desamma skall komma jordbruket tillgodo.

Utredningsmannen har jämväl övervägt att föreslå införande av en preskriptionstid för ifrågavarande ersättningar, men har med hänsyn till vad som förekom vid tillkomsten av nu gällande bestämmelser ej funnit sig böra föreslå en ändring i den rätt för fastighetsägare och inteckningshavare, som nu gäller i berörda hänseende.

Slutligen föreslås i betänkandet att de sedan år 1922 å riksstatens nionde huvudtitel upptagna anslagen Tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark och Ströängars indragande till kronan inte längre skall uppföras å riksstaten. Från anslagen utgår f. n. innestående odlingsersättningar samt kostnaderna för avsyningar o. dyl. Möjlighet till en avveckling av anslagen föreligger enligt utredningsmannen om ersättningarna bestämmes i stället skola utgå från anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering. Härvid bör föreskrivas att sistnämnda anslag i denna del får disponeras även av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län.

Yttranden. Över förenämnda betänkande har — i vissa fall efter hörande av underlydande och andra organ — yttranden avgivits av lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen, kammarkollegiet, domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, skogsstyrelsen, statskontoret, 1954 års fastighetsbildningskommitté, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, hovrätten för övre Norrland, häradshövdingarna i Västerbottens västra, Västerbottens norra, Piteå, Luleå och Gällivare domsagor, Hushållningssällskapens förbund, skogsvårdsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, Sveriges lantmätareförening, Riksförbundet Landsbygdens folk och Sveriges lantbruksförbund. I det följande torde få lämnas kortfattad redogörelse för remissinstansernas inställning till huvudprinciperna i betänkandet.

Grunddragen i de i betänkandet framlagda förslagen har uttryckligen biträts eller ansetts kunna lämnas utan erinran av nära nog samtliga remissinstanser. Inte i något yttrande ifrågasättes sålunda erforderligheten av åtgärder för reglering av ströängsförhållandena. Däremot betonas i många yttranden de fördelar ur skilda synpunkter, som kan vinnas genom en fullständig avveckling av ströängarna.

Förslagen om försäljning av de inom allmänningsskogar och samfällda husbehovsskogor liggande, till kronan tidigare indragna ströängarna har särskilt berörts i några yttranden. Sålunda biträder *styrelserna för samtliga allmänningsskogor* förslaget i denna del. Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* tillstyrker förslaget. I fråga om försäljningsvillkoren framhåller *statskontoret*, att enligt ämbetsverkets mening prissättningen så nära som möjligt bör ansluta sig till de av domänverket tillämpade värderingsnormerna vid försäljning av kronomark. *Vattenfallsstyrelsen* finner ur de synpunkter styrelsen har att företräda, att de föreslagna förbehållen för kronan att råda över vatten och fiske till överlätna ströängar är mycket angelägna.

Vad gäller förslagen om fortsatt ströängsindragning anser många remissinstanser, däribland *lantmäteristyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *domänstyrelsen* och *1954 års fastighetsbildningskommitté*, att ett eller flera av de undantag från indragningsåtgärderna, som utredningsmannen föreslagit, bör utgå. Det huvudsakliga skälet för dessa ställningstaganden är att en så fullständig avveckling som möjligt av ströängsförhållandena anses böra komma till stånd. Å andra sidan uttrycker *hovrätten för övre Norrland* jämte ytterligare ett par remissinstanser tvekan rörande förslaget att jämväl vid tidigare indragningsåtgärder bibehållna ströängar skall kunna indragas.

I fråga om de föreslagna ersättningsbeloppens storlek uttalar *lantmäteristyrelsen*, att vederlagen inrymmer mycket betydande subventioner och vida överstiger slätterängarnas faktiska värde. *Domänstyrelsen* upplyser, att priset på ströängar vid tidigare frivilliga överlåtelser till kronan varit 25—50 kr. per hektar. *Statskontoret* kan icke tillstyrka, att ersättningarna medges utgå efter för den enskilde så förmånliga regler, som gällt vid tidigare indragningar.

Utredningsmannens förslag rörande ej uttagna ersättningar för tidigare indragna ströängar har berörts av *lantbruksstyrelsen*, som anser att en slutreglering av likviden skall äga rum efter viss tid, varvid det kan övervägas att ett något reducerat belopp utbetalas till fastighetsägaren.

Förslaget att återstående medelsbehov för den tidigare ströängsindragningen skall utgå från anslaget till jordbrukets rationalisering tillstyrkes av *statskontoret*. Även *lantbruksstyrelsen* biträder förslaget och anför, att det bör övervägas om den mest praktiska ordningen är att länsstyrelserna disponerar viss del av anslaget eller att utbetalningarna går genom lantbruksnämnderna.

IV. Vissa skogliga åtgärder i övre Norrland

Skogsstyrelsens anslagsskrivelse i ämnet. I anslagsskrivelse den 26 augusti 1959 hemställer *skogsstyrelsen*, att anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. höjes med 600 000 kr. Såsom motivering härför anför styrelsen bl. a. följande.

En förutsättning för bidragsgivning är, att det bildas s. k. skogsvårdsområde, för vilket skogsvårdsstyrelsen upprättar en skogsvårdsplan. Efter anslagets tillkomst 1940 rådde under flera år krisartade förhållanden och arbetskraftsbrist, som försenade utförandet av skogsvårdsåtgärderna. Under senare år har framförallt den knappa tillgången på bidragsmedel föranlett försening av skogsvårdsarbetet. Följden är, att en betydande eftersläpning uppstått. Samtidigt har de förmånliga bidrag, som författningsenligt kan utgå inom skogsvårdsområden i vissa landsdelar, medfört att skogsvårdsstyrelserna utsatts för intensiva påtryckningar från markägarnas sida att bilda ytterligare skogsvårdsområden.

Överblicken av läget har försvårats på grund av ovannämnda förseningar och samtidigt inträdda prisförhöjningar. De i olika sammanhang framlagda siffrorna över skogsvårdsplanernas uppgifter om beräknade bidrag för

ännu ej utförda åtgärder återger sålunda ej det aktuella medelsbehovet. Styrelsen har därför föranställt om en undersökning härav. Denna har utvisat en uppenbar disproportion mellan de i skogsvårdsplanerna upptagna åtgärderna och möjligheterna att med nuvarande medelstildelning stödja deras utförande inom rimlig tid.

Förhållandet har tvingat styrelsen att utfärda särskilda föreskrifter, vilka förutom att de förhindrar ytterligare områdesbildning — åtgärder i detta syfte hade vidtagits redan tidigare — innehåller bestämmelser om en synnerligen restriktiv bidragstildelning från anslaget.

Vidare har styrelsen uppmanat de berörda skogsvårdsstyrelserna att, i den utsträckning så lämpligen kan ske, planlägga de i skogsvårdsplanerna upptagna åtgärderna som beredskapsarbeten att utföras med stöd av arbetslöshetsmedel, om arbetsmarknadsläget gör detta önskvärt.

För att icke ytterligare försening skall uppstå beträffande de åtgärder, som skogsägarna önskar utföra med nämnda, starkt återhållsamma bidragstildelning åskar styrelsen, liksom i fjolårets anslagsskrivelse, ett anslag om 2 300 000 kr.

Några medel för kursverksamhet i samband med bidragsverksamheten anser styrelsen ej erfordras.

I detta sammanhang torde få erinras om, att *skogsstyrelsen* i skrivelse den 20 augusti 1958 bl. a. föreslagit, att bestämmelserna om skogssällskapet i gällande kungörelser rörande samtliga de s. k. särskilda skogsvårdsanslagen och statens skogslånefond skall utgå. Vidare har föreslagits, att styrelsen bör medges rätt att utan hinder av vissa uttalanden i förarbetena till nämnda kungörelser samt kungörelsen rörande skogsväglånefonden grunda kostnadsberäkningar av skogsvårdsföretag i samband med utdelning av statliga bidrag och lån på det aktuella prisläget. Ifrågavarande förslag har behandlats i samband med anmälan av statens skogsförbättringsanslag i 1960 års statsverksproposition (IX ht, p. 100).

Sysselsättningsförhållandena inom det norrländska skogsbruket, m. m. I en inom *arbetsmarknadsstyrelsen* — efter förfrågan från jordbruksdepartementet — den 29 september 1959 upprättad promemoria redogöres för vissa av styrelsen vidtagna åtgärder för främjande av sysselsättningen inom skogsbruket.

Inledningsvis anföres i promemorian, att antalet inom skogsbruket sysselsatta under vinterhalvåret 1958/59 uppskattades till ca 13 000 lägre än året innan. Den hos arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösheten inom skogsbruket var mer än dubbelt så stor som 1957/58. Av de arbetslösa medlemmarna i skogs- och flottningsarbetarnas arbetslöshetskassa var övervägande flertalet anmälda i de fyra nordligaste länen, i enbart Norrbottens län en tredjedel av samtliga. Under sommaren 1959 hade arbetslösheten bland skogsarbetarna i stort sett samma omfattning som året förut.

I promemorian lämnas därefter vissa uppgifter angående dels arbetslösheten i skogsbruket, såväl totalt som med fördelning på de fyra nordligaste länen, dels med anledning därav vidtagna och planerade åtgärder. Därvid anföres i huvudsak följande.

Röjningsarbete som beredskapsarbete. Utvecklingen på den skogliga arbetsmarknaden har medfört behov att öka tillgången på sådana arbeten, som snabbt kan igångsättas för att skapa ökad sysselsättning inom skogsbruket. För att stimulera till detta gav Kungl. Maj:t den 30 juni 1958 arbetsmarknadsstyrelsen medgivande att med anlitande av arbetslöshetsmedel lämna statsbidrag även till vissa eljest icke statsbidragsberättigade skogsvårdsarbeten, om de utfördes som beredskapsarbeten för arbetslösa. Beslutet innebar, att markägarna kunde tillförsäkras, att deras kostnadsandel vid sådana arbeten icke skulle överstiga 75 procent av den normala utförandekostnaden. Styrelsen utnyttjade detta till att inom det enskilda mindre skogsbruket aktualisera en ökning av verksamheten med skogsröjningsarbeten. Verksamheten igångsattes under september månad 1958 såsom statliga beredskapsarbeten i skogsstyrelsens regi. Dessa arbeten har sedan dess pågått med varierande omfattning. Arbetsmarknadsstyrelsen har hittills ställt 5,5 milj. kr. till skogsstyrelsens förfogande för röjningsarbeten samt vissa dikesförbättringar och stamkvistning i samband därmed. Fram till den 1 augusti 1959 har de fyra nordligaste länen sammanlagt tilldelats i runt tal 1,5 milj. kr. och övriga län tillhoppa 2,7 milj. kr.

Röjningsarbete med bidrag av lågkonjunkturmedel. Kungl. Maj:t ställde den 6 mars 1959 ett belopp på ca 10,4 milj. kr. av lågkonjunkturmedel till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande för åtgärder, ägnade att främja sysselsättningen inom skogsbruket och skogsnäringen. Styrelsen beslöt att använda en del av dessa medel för att stimulera till en ytterligare ökning av skogsröjningsverksamheten. Sålunda erbjöds — efter överläggningar med berörda intresserade parter — skogsägande bolag och bondeskogsdistrikt samt för verksamhet med skogsvårdsstyrelsernas och skogsägareföreningarnas fasta röjningslag bidrag med 25 procent av godkänd normal röjningskostnad, i den mån röjningsarbetet representerade en ökning av den eljest möjliga verksamheten. Per den 17 september 1959 har medel ställts till länsarbetsnämndernas förfogande å sammanlagt ca 2,7 milj. kr. i de fyra nordligaste länen och å ca 1,4 milj. kr. i övriga län.

Anslag på tilläggsstat för byggande av skogsbilvägar. På tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1958/59 ställdes ett belopp av 5 milj. kr. till domänstyrelsens, lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens förfogande för sådana vägbyggnadsarbeten å enskilda och ecklesiastiska skogar samt å kronans skogar, som anses önskvärda och lämpliga att utföra i sysselsättningsfrämjande syfte. Dessa medel disponeras i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen, och avsikten är att främja en ökning av sysselsättningen. De fyra nordligaste länen har därvid hittills tilldelats medel för utförande av arbeten med i runt tal 4 milj. kr.

Vägarbeten som beredskapsarbete i domänstyrelsens regi. Under föregående budgetår ställde arbetsmarknadsstyrelsen 5,9 milj. kr. till domänstyrelsens förfogande för byggande av skogsbilvägar som beredskapsarbeten. Intill sistlidna augusti månads utgång har arbeten utförts med medel ur anslaget för ca 5 milj. kr., varvid inom de fyra nordligaste länen nedlagts i runt tal 3,8 milj. kr. Genom beslut den 15 juli 1959 anvisade arbetsmarknadsstyrelsen ytterligare 17,9 milj. kr. till domänstyrelsen för nybyggnader och förbättringar av skogsbilvägar under budgetåret 1959/60. Anslaget grundar sig på en förteckning med beräkningar angående vissa angivna vägföretag. För de fyra nordligaste länen beräknas kostnaderna för dylika vägföretag till sammanlagt ca 14,4 milj. kr.

Flottledsarbeten m. m. Utöver hittills nämnda grupper av beredskapsarbeten lämnades under budgetåret 1958/59 bidrag till flottledsarbeten med i runt tal 1,6 milj. kr., varav ca 1,3 milj. kr. i de fyra nordligaste länen. Sty-

relsen lämnade vidare bidrag till vissa byggnadsarbeten på det skogliga området vid utförande som beredskapsarbete samt till vissa skogsrojningsarbeten som utfördes såsom statskommunala beredskapsarbeten.

Skogsstyrelsens planläggning av beredskapsarbeten. Den 16 mars 1959 hemställde arbetsmarknadsstyrelsen i en skrivelse till skogsstyrelsen om vidtagande av åtgärder för en allmän utökning av planläggningen för skogsvårdsarbeten. Skogsstyrelsen företog omedelbart en snabbinventering av ifrågakommande objekt och bedömde det för varje län föreliggande behovet av personal- och medelsförstärkning för planering av arbetena. För planering av skogliga beredskapsarbeten samt utbildning av arbetsledare vid dessa har arbetsmarknadsstyrelsen därefter ställt 3 milj. kr. till skogsstyrelsens förfogande.

Arbetslöshetskurser. Samtidigt som verksamheten med beredskapsarbeten på det skogliga området under det förflutna budgetåret gavs större omfattning än tidigare, anordnade skogsstyrelsen i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen fortbildningskurser för arbetslösa skogsarbetare. Under första halvåret 1959 anordnades 120 kurser för en sammanlagd kostnad av ca 2,1 milj. kr., varav omkring 1,4 milj. kr. hänför sig till de fyra nordligaste länen. En fortsättning av verksamheten med skogliga arbetslöshetskurser planeras. Därvid torde det i ökad omfattning bli aktuellt med kurser för yngre skogsarbetare. För dessa synes böra eftersträvas att utbildningen på väsentliga punkter blir jämförlig med den ordinarie yrkesutbildningen på området. Under förutsättning av ökad medelstillgång torde skogsvårdsstyrelserna kunna medverka härtil med tillgängliga resurser, såsom lärare m. m.

Beredskapsarbeten å allmänna vägar. Då särskilt i Norrland skogsarbetare i viss utsträckning sysselsättes i beredskapsarbeten å de allmänna vägarna har omfattningen av dylika arbeten under budgetåret 1958/59 angivits i en särskild sammanställning, av vilken framgår, att den för hela landet nedlagda kostnaden utgjorde ca 178,5 milj. kr. Av detta belopp hänförde sig ca 72,5 milj. kr. till de fyra nordligaste länen.

Skogsbruksskolor. Arbetsmarknadsstyrelsen har hittills under budgetåret 1959/60 beviljat statsbidrag med ca 1,6 milj. kr. sammanlagt för bl. a. skogsbruksskolor i Tärendö, Norrbottens län samt i Storuman, Västerbottens län.

I en promemoria den 9 november 1959 har *arbetsmarknadsstyrelsen* inkommit med ytterligare uppgifter angående skogliga beredskapsarbeten och arbetslöshetskurser m. m., berörande bl. a. Norrland.

Under departementsbehandlingen av förevarande ärende utarbetades en promemoria, vari ifrågasattes möjligheten att under anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. å en särskild post anvisa ett belopp att i första hand användas för bidragsgivning till skogsvägbyggandet inom de fyra nordligaste länen men även till andra skogsvårdsåtgärder där. För bidragsgivningen från ifrågavarande post, som i viss mån kunde betraktas vara en motsvarighet till det å tilläggsstat för budgetåret 1958/59 anvisade anslaget Vissa vägbyggnadsarbeten å enskilda och statliga skogar m. m., borde gälla i huvudsak samma regler som för bidragsgivningen från skogsförbättringsanslaget resp. skogsvägbyggnadsanslaget. Det förutsattes i promemorian, att samråd skulle äga rum mellan skogsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen rörande användningen av ifrågavarande medel. För medelsdispositionen borde gälla de särskilda bestämmelser och villkor i

fråga om arbetsföretagens lokalisering, anlåtande av arbetskraft m. m., som arbetsmarknadsstyrelsen skulle finna erforderliga från arbetsmarknadspolitiska synpunkter.

För fullföljande av åtgärder enligt redan upprättade skogsvårdsplaner borde under den nuvarande anslagsrubriken Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisas särskilda medel (å en separat post), varmed bidragsgivning enligt för detta anslagsändamål gällande regler även fortsättningsvis borde finansieras.

I yttrande över departementspromemorian har *skogsstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Den bidragsform, som tillämpats vid bidragsgivning från anslaget Vissa vägbyggnader å enskilda och statliga skogar m. m., kan i någon mån sägas utgöra ett mellanting mellan de regler som gäller för å ena sidan skogsvägan-slaget (utan arbetsmarknadsmässiga villkor) och å andra sidan de arbetslöshetsmedel, som ställts till skogsstyrelsens förfogande för utförande av beredskapsarbeten (tämmligen rigorösa sådana villkor). Sålunda har i fråga om anställning av arbetskraft som regel föreskrivits endast, att vägbyggaren skulle rekrytera sin tillfälliga arbetskraft från viss arbetsförmedling.

Den vägbyggnadsverksamhet, som pågår med stöd från förenämnda anslag, har kunnat komma till stånd utan särskilda bidragsförhöjningar. Detta sammanhänger med att, såsom redan framhållits, de arbetsmässiga villkoren varit milda. På grund av skogsvägan-slagets tidigare mycket stränga begränsning har vidare en upplagring av bidragsansökningar skett hos skogsvårdsstyrelserna. I vissa fall fann därför markägarna med sin fördel förenligt att acceptera en tidigare bidragstilldelning från det särskilda anslaget än vad de eljest kunnat påräkna från skogsvägan-slaget.

När det nu gäller en vidgad verksamhet med skogsvägbyggnad, som skulle bedrivas samtidigt med den normala (men erbjuda något större sysselsättningsmöjligheter än denna för arbetslösa) och samtidigt med beredskapsarbetena, torde det krävas speciella bidragsförmåner och även ett urval av särskilda objekt.

I stort sett torde skogsvägbyggandet få bedrivas så, att företag inom det större skogsbruket utföres såsom beredskapsarbeten. Inom det mindre skogsbruket torde en önskvärd utökning av verksamheten kunna åstadkommas genom bidragstilldelning från den ifrågasatta, särskilda anslagsposten, varvid det synes nödvändigt att erbjuda förmånligare bidrag än normal maximiprocent.

Styrelsen hänvisar i detta avseende till sitt yttrande till jordbruksutskottet den 12 februari 1959 över motionerna I: 359 och II: 436 angående delegation till skogsstyrelsen i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen av beslutanderätten rörande förhöjt byggnadsbidrag till skogsvägar. Om förhöjda bidrag mera allmänt kan utgå av de ifrågavarande medlen, vilket skärper angelägenheten, att beträffande dessa beslutanderätten delegeras, synes det möjligt att få till stånd en vidgad vägbyggnadsverksamhet inom det enskilda mindre skogsbruket. Styrelsen förutsätter, att de förenämnda, mildare villkoren angående anställning av tillfällig arbetskraft fortfarande skulle tillämpas.

Beträffande återväxtåtgärder och skogsdikning synes likaså visst behov finnas av en bidragsform, som garanterar sysselsättning av arbetslösa, men med mildare villkor i detta avseende än beredskapsarbetenas. Den maximiprocent, som kungörelsen i samband med skogsförbättringsanslaget medger, får anses tillräcklig även för nu ifrågavarande arbeten.

I fråga om röjning föreligger ett visst behov av en särskild bidragsform utöver den, som tillämpas i samband med beredskapsarbetena. Inom skogsvårdsområden i lappmarkerna samt svårföryngrade skogar i Jämtlands län stödjdes nämligen röjning från anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. med relativt högprocentiga bidrag. I grannskapet till sådana skogsvårdsområden är det därför mycket svårt att intressera skogsägarna för åtgärden, om ej högre bidrag kan lämnas än som nu utgår för beredskapsarbetet röjning. Med hänsyn härtill synes röjning böra inrymmas bland de åtgärder, som kan stödjas med bidrag från anslagsposten. Skäl synes ej föreligga att härvid frångå de bidragsregler, som skulle gälla för övriga skogsvårdsåtgärder.

Det är givet, att vissa olägenheter följer av att olika anslag anlitas och skilda bidragsförmåner tillämpas för samma slag av åtgärder. Floran av bidragsbestämmelser för skogliga åtgärder, som redan förut är rikhaltig, hotar att bli svåröverskådlig. Å andra sidan föreligger fortfarande en betydande eftersläpning beträffande utförandet av skogliga åtgärder, vilka i sig själva är angelägna. Med hänsyn härtill är det önskvärt att man i större skala än som redan skett får pröva den ifrågavarande bidragsformen. Mycket talar för att den kan visa sig lämplig, när det gäller att utan störningar beträffande den normala skogliga verksamheten utvidga arbetsvolymen.

En utökning av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet med planläggning och utförande av väg- och skogsvårdsåtgärder kan enligt skogsstyrelsens mening icke åstadkommas utan förstärkning av styrelsernas personal- och medelsresurser. I vad gäller beredskapsarbetena bestrides skogsvårdsstyrelsernas merkostnader av de särskilt anvisade arbetslöshetsmedlen. Vad angår den nu ifrågavarande verksamheten synes motsvarande merkostnader böra täckas med anlitage av den särskilda posten under produktionsanslaget. I detta avseende bör sålunda bestämmelserna rörande produktionsanslaget, vilka medger särskilt förvaltningsbidrag åt skogsvårdsstyrelserna, gälla även den särskilda anslagsposten. Det bör i detta sammanhang framhållas, att en temporär och begränsad utökning av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet kan åstadkommas genom anlitage av tillfällig, extra personal. På så sätt har beredskapsplaneringen kunnat utföras, vilken för övrigt underlättats genom att skogsvårdsstyrelsernas stämplingsverksamhet under det senaste året varit mycket ringa.

Behovet av utbyggnad av skogsvägnätet i Norrbottens län. I skrivelse den 19 december 1958 har *länsstyrelsen i Norrbottens län*, såsom ett led i en norrbottensplan för utveckling av länets näringsliv, hemställt att Kungl. Maj:t måtte för Norrbottens län under tioårsperioden 1959—1968 utöver ordinarie medelstilldelning anvisa ett särskilt anslag om 15,9 milj. kr. per år, varav 2,6 milj. kr. för bidrag till byggande av vissa skogsbilvägar samt 13,3 milj. kr. för ombyggnad av vissa i skrivelsen angivna länsvägar och broar.

Efterföljande redogörelse hänför sig enbart till yrkandet rörande skogsbilvägar.

Länsstyrelsen framhåller, att den aktuella arbetsmarknadssituationen inom länet karakteriseras av en i förhållande till arbetskraftstillgången underdimensionerad och av brist på investeringsmedel stagnerande produktionsapparat. I motsats till övriga Sverige har arbetslösheten i Norrbotten haft betydande omfattning även under den gångna högkonjunkturperioden och den befinner sig f. n. i snabb och oroväckande stegring. Dessa

för Norrbottens län specifika förhållanden anser länsstyrelsen vara av så allvarlig natur, att de påkallar särskilda åtgärder från statsmakternas sida. Åtgärderna bör i första hand inriktas på att genom väsentligt utökade statliga investeringar möjliggöra ett rationellt utnyttjande av länets rika naturtillgångar och dess växande överskott av mänsklig arbetskraft. Härvid kommer bl. a. en utbyggnad av det permanenta skogsbilvägnätet i blickpunkten.

På länsstyrelsens tillskyndan har det ekonomiskt optimala skogsvägnätets täthet beräknats. Efter avdrag av den befintliga väglängden har erhållits ett utbyggnadsbehov av i runt tal 110 milj. kr. Realiseras utbyggnadsprogrammet på tio år blir sålunda medelinvesteringen 11 milj. kr. och utbyggnadstakten 630 km per år. För budgetåret 1958/59 tilldelades länets skogsvårdsstyrelse en bidragskvot av 0,7 milj. kr. ur det ordinarie anslaget för statligt stöd till vägbyggnad å enskilda skogar, vartill kommer bidrag ur det s. k. norrländska skogsproduktionsanslaget. Den här framlagda utbyggnadsplanen förutsätter enligt en utredning av nyssnämnda skogsvårdsstyrelse, att statsbidragen utökas till 3,3 milj. kr. per år under tioårsperioden 1959—1968.

Beträffande kronoskogar anser länsstyrelsen det angeläget, att den av statsmakterna fastställda investeringsramen vidgas i erforderlig grad för att vägbyggnadstakten skall kunna ökas i föreslagen utsträckning.

Länsstyrelsen finner i förevarande sammanhang vidare nödvändigt att frågor om ersättning till skogsägare för sänkning av rotvärde samt transportkostnadsfördyring till följd av att skogsvägnätets utbyggnad inom vissa delar av länet f. n. hindras av militära skäl utredes i särskild ordning.

Y t t r a n d e n. Skogsstyrelsen framhåller i yttrande över länsstyrelsens skrivelse, att god överensstämmelse får anses föreligga mellan resultaten av den nu framlagda utredningen rörande utbyggnadsbehovet av skogsvägar samt den av 1955 års skogsvårdsutredning utförda. Styrelsen erinrar om att sistnämnda undersökning av vägbehovet legat till grund för styrelsens åskanden de senaste åren om medelsanvisning under skogsvägsanslaget. Styrelsen delar länsstyrelsens uppfattning angående behovet av ytterligare skogsvägar och förstärkta länsvägar inom Norrbottens län. Härför erfordras en ökad medelstilldelning. Styrelsen kan däremot ej tillstyrka förslaget, att ett särskilt anslag för ändamålet under en tioårsperiod måtte anvisas för Norrbottens län. Styrelsen påpekar bl. a., att ekonomiskt goda väginvesteringsobjekt givetvis finns även i övriga län och att de sociala skälen för statliga ingripanden kan växla i styrka från tid till annan. Enligt styrelsens uppfattning bör de påvisade missförhållandena i Norrbottens län motverkas med anlitande av i första hand anslaget till bekämpande av arbetslöshet.

Domänstyrelsen, som införskaffat yttranden från *överjägmästarna i Övre Norrbottens* och *i Skellefteå distrikt* samt från *byrådirektören i styrelsens väg- och vattenbyggnadskontor*, anför att, även om utredningen i fråga om behovet av skogsbilvägar synes lida av vissa ofullständigheter, utredningsresultatet bör kunna ligga till grund för de bedömanden, som måste göras

rörande utbyggnadsvolymen. Bedömningarna av byggnadskostnaderna och utbyggnadsvinsterna anses dock vara alltför optimistiska. Även om en mera realistisk kostnadsnivå lägges till grund för bedömningen anser emellertid styrelsen den föreslagna utbyggnaden av vägnätet vara räntabel och nödvändig. Styrelsen har insett att erinra mot den föreslagna ökningen av statsbidragen för byggande av permanenta skogsbilvägar på enskilda marker inom Norrbottens län. Beträffande vägbyggnadsverksamheten på kronoskogarna framhåller styrelsen önskvärdheten av att styrelsens investeringsram i erforderlig utsträckning vidgas i och för samordning med det föreslagna utökade vägbyggnadsprogrammet på de enskilda skogarna. Domänstyrelsen nämner i anledning härav, att styrelsen under det senaste året till förmån för Övre Norrbottens distrikt liksom i direktiven till överjägmästarna angående nästa femårsplan vidtagit en viss jämkning vid fördelningen av för kronoskogarna disponibla vägbyggnadsanslag. Styrelsen anser sig inte därutöver nämnvärt kunna utöka sitt vägbyggande inom Norrbottens län på bekostnad av behovet av vägar på kronoparkerna inom övriga delar av landet. Ej heller finner styrelsen det möjligt att anlita förnyelsefonden för ändamålet. Styrelsen anser starka skäl tala för att finansieringsfrågan löses genom att arbetslöshetsmedel ställes till förfogande. En utökning av skogsbilvägnätet på kronoparkerna på denna väg torde enligt styrelsen kunna ske med en måttlig förstärkning av domänverkets vägorganisation i länet. Styrelsen vitsordar, att många vägar av militära skäl måste byggas med för skogsbruket otillfredsställande och oekonomisk sträckning, även om under senare år en uppmjukning på den punkten skett. En ytterligare uppmjukning är ur skogsbrukets synpunkt ett angeläget önskemål.

Kommerskollegium, som inhämtat yttranden i ärendet från *näringslivets trafikdelegation* samt *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare i Luleå*, tillstyrker för sin del i princip länsstyrelsens förslag om ökade anslag för ifrågavarande ändamål. Trafikdelegationen, som inte vill motsätta sig att utökad stöd ges för byggande av skogsbilvägar i berörda område, framhåller att detta ej bör få medföra att andra landsdelar kommer i mindre prioriterad ställning. Delegationen anser det inte välbetänkt att nu ändra på den anslagsteknik som gäller och införa någon ytterligare grupp av väganslag. Den aktuella framställningen bör överlämnas till arbetsmarknadsstyrelsen för att övervägas vid planeringen av beredskapsarbeten på vägarna. Handelskammaren, som förklarar sig helt instämma med länsstyrelsen i dess hemställan, anför att skogsbrukets företrädare förutom genom direkta statliga medelsanslag bör stimuleras till ökad skogsvägbyggnad genom bl. a. lättnader i gällande beskattningsregler, höjda bidrag, speciellt för bonde-skogsbrukets del, generell andel i influtna bilskattemedel m. fl. åtgärder. Med hänsyn till de speciella förhållandena inom Norrbottens län bör vidare fördelningen av ansvaret för vägnätets utbyggnad förskjutas till större del på det allmänna.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund tillstyrker, att särskilda väg-

byggnadsanslag anvisas för Norrbottens län i den utsträckning, som enligt utredningen härom kan befinnas erforderligt. Enligt riksförbundets uppfattning bör det årliga anslaget storlek under de närmaste åren i första hand anpassas efter arbetsmarknadsläget.

Sveriges skogsägareförbund instämmer i ett från *Svenska cellulosa aktiebolaget* inhämtat yttrande, vari bolaget biträder den av länsstyrelsen gjorda framställningen. Med hänsyn till det direkt arbetsmarknadsmässiga syftet med de ökade bidragen anser bolaget, att storskogsbruket i större utsträckning än enligt allmänt gällande normer bör komma i åtnjutande av dessa bidrag. Förbundet finner anledning att i detta sammanhang understryka ett uttalande av bolaget, att en med den föreslagna ökningen av bidragsanslagen likvärdig effekt skulle uppnås, om kostnaderna för anläggning av skogsbilvägar finge avdragas såsom omkostnad i skogsbruket. Förbundet framhåller, att vårt lands skogsägare i berörda avseende är väsentligt sämre ställda än skogsägarna i våra nordiska grannländer, något som givetvis bidrager till att försvaga vår skogsnärings konkurrenskraft på en allt hårdare exportmarknad.

LKAB framhåller, att de av länsstyrelsen föreslagna investeringsobjekten skulle medföra en även för *LKAB:s* verksamhet värdefull utveckling av bygden. Bl. a. skulle på längre sikt en för bolaget värdefull rekryteringsbas bevaras.

I ett gemensamt utlåtande anför *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* och *arbetsmarknadsstyrelsen*, att de i likhet med länsstyrelsen är av den uppfattningen att en utbyggnad av vägnätet i Norrbottens län såsom en rationaliserande faktor spelar en viktig roll för näringslivets expansion. Frågan om skogsbilvägar har endast behandlats av arbetsmarknadsstyrelsen. Denna framhåller härvid, att av det anslag på 5 milj. kr. till skogsvägbyggnader, som upptagits å tilläggsstat för budgetåret 1958/59, för skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län preliminärt beräknats 800 000 kr. Under förutsättning att planerings- och förberedelsearbeten kan utföras i önskvärd omfattning är det styrelsens avsikt att medverka till att ytterligare medel ställs till förfogande för bidragsgivning till sådana arbeten, som kan komma till utförande som beredskapsarbeten eller eljest i sysselsättningssyfte i första hand under tiden 15/9 1959—15/5 1960. En utökad vägbyggnadsverksamhet i Norrbottens län synes böra komma till utförande bl. a. genom ökad medeltilldelning till skogsvägar enligt särskilda beslut av statsmakterna samt genom utförande av vägar som beredskapsarbete med till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande ställda medel. Behovet av sistnämnda arbeten för den närmaste framtiden bedömes bli betydande, men då det inte i förväg kan närmare beräknas, finner styrelserna det mindre lämpligt att, såsom föreslagits, reservera vissa belopp för vägbyggnadsverksamheten i Norrbottens län.

Med anledning av förenämnda remissutlåtanden har *länsstyrelsen i Norrbottens län* med skrivelse den 27 maj 1959 inkommit med en promemoria i ämnet.

Viss inventering av olösta skogliga spörsmål i Norrland, m. m. I det förut omnämnda betänkandet den 30 april 1959 (stencilerat) har den av Kungl. Maj:t den 15 januari 1954 förordnade *utredningsmannen för verkställande av inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor* som sådana frågor av hög angelägenhetsgrad nämnt kraven på förbättrade avkastningsförhållanden för de viktiga näringarna malmbrytning och skogsbruk samt vidgad industriell förädlingsverksamhet för dessa, även med tanke på hemmamarknaden. I fråga om skogsbruket och skogsindustrin anför utredningsmannen bl. a.

Förhållanden, som gäller skogsbruket och skogsindustrin har stora återverkningar på de framtida förhållandena i Norrland. Enligt 1957 års allmänna fastighetstaxering uppgår värdet av skogsmark och växande skog för hela Norrland till icke mindre än ca 63 procent av totala taxeringsvärdet på landsbygden. Av totala skogsmarksarealen finnes ungefär samma procentuella andel i storskogsbrukets ägo. De övriga — bondeskogsbruken — är uppdelade på en mängd brukningsdelar med en relativt liten skogsmarksareal. När man söker bedöma de framtida arbetsmetoderna vid såväl skogens skötsel i olika stadier som vid virkesuttagens avverkning och utdrivning framträder alltmera kravet på ökad mekanisering. Härmed följer sannolikt önskemålet om större sammanhängande behandlingsyta. Tillkomsten för det mindre skogsbruket av s. k. skogsbruksområden torde få ses som ett uttryck härför. För ett stort antal skogsägare gäller dessutom att genom arrondering eller annan fastighetsreglering nå fram till en bättre fördelning på en mångfald skiften som nu i många fall är belägna utan inbördes sammanhang.

Utredningsmannen påpekar, att Norrlands skogsbruk under senare år alltmer övergått från att ha varit ett huvudsakligen exploaterande skogsbruk till ett producerande med följder i form av större omkostnader för skogens vård och förnyelse men även av en ökad virkesproduktion.

När det gäller skogsbrukets biltransporter kommer enligt utredningsmannen två ekonomiskt mycket betydande investeringsobjekt i blickpunkten.

Det gäller här utbyggandet av det permanenta skogsbilvägnätet samt upprustningen av det allmänna vägnätet. Härtill kommer en del andra vägfrågor, vilka i detta sammanhang bör uppmärksammas, såsom byggande av enklare bilvägar och s. k. traktorvägar. Vägnätets planering är en mycket viktig fråga. Varje väg som bygges i dag skall såvitt möjligt ingå som ett led i ett framtida sammanhängande system. Det är framför allt de första vägarna, som kan låsa systemet för ett fortsatt utbyggande på ett olyckligt sätt, om misstag begås. Ett skogsbrukets bilvägnät kan också komma att inverka på bebyggelsen i glesbygderna och utvecklingen av andra näringar. Det bör kunna underlätta kommunikationerna till olika bebyggelsegrupper och arbetsplatser. Vidare ökas genom vägarna möjligheten till en friare lokalisering. Efter olika förhållanden kan de verka såväl för en bibehållen mera gles bebyggelse som en centralisation till tätorter.

Skogsbrukets transportfråga i vad det gäller såväl dess egna bilvägnät som allmänna vägnätet får anses vara av största betydelse för Norrland. I delar av Norrland överstiger f. n. huggnings- och transportkostnaderna vad man kan få för massaveden. Ett viktigt medel att minska omfånget för dessa s. k. nollområden är utbyggnad av bilvägnätet. Det gäller en investering, som bör ske i ökad omfattning och därvid med omedelbar början.

Vid remissbehandlingen av förenämnda betänkande har skogen och dess problem upptagits till behandling av flera remissinstanser. Av därvid gjorda uttalanden må här återges följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen betonar, att det inom skogsbruket pågår en fortgående rationalisering, vars betydelse av naturliga skäl är svår att uppskatta. Det torde dock enligt styrelsen vara realistiskt att räkna med ett på lång sikt alltmera minskat behov av arbetskraft i skogen.

Domänstyrelsen uttrycker samma tanke och anför, att man har att räkna med att en del av dem, som hittills arbetat inom skogsbruket — i regel under kortare perioder — icke kan påräkna fortsatt anställning inom detsamma. Härtill kommer, att antalet arbetare i de arbetsföra åldrarna av styrelsen beräknas komma att avsevärt ökas under de kommande åren. Det är på grund härav angeläget att det samlade skogsbrukets stadigvarande arbetskraftsbehov utredes som en del av det totala arbetskraftsbehovet i Norrland och att bebyggelsen i skogsbygderna planeras med hänsyn tagen till resultatet av sådana utredningar. Ämbetsverket uttalar vidare, att det såväl för skogsbrukets ekonomiska utveckling som för skogsarbetarnas förtjänstmöjligheter är av synnerlig vikt, att yrkesskickligheten höjes. Av betydelse härvidlag är den ökade mekaniseringen i skogsbruket. Domänstyrelsen betonar, att de långa transportavstånden med därav följande höga transportkostnader starkt bidrager till det svaga ekonomiska resultatet av Norrlands skogsbruk. En fortsatt utbyggnad av det vägnät, varpå sker forsling av skogsprodukter, och en fortsatt upprustning av befintliga vägar och broar är därför enligt styrelsen en angelägenhet av största vikt. Andra angelägna uppgifter är enligt styrelsen dels ett mera intensivt forskningsarbete rörande såväl återväxtproblem som produktionsfrågor, särskilt i höjdlägesområdena, och dels åtgärder för upprättande av fortlöpande aktuella virkesbalanser. Behovet av en reformerad fastighetsbildningslagstiftning understrykes samtidigt av domänstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län, som erinrar om att skogsbruket och den därav beroende exportindustrin dominerar länets näringsliv, anför, att det är utomordentligt betydelsefullt, att utbyggnad av skogsindustrin på allt sätt underlättas av statsmakterna. Alla möjligheter bör enligt länsstyrelsen vidare tillvaratagas för att åstadkomma kvantitativa och kvalitativa förbättringar i den nuvarande skogsvården. Bland frågor, som därvid bör uppmärksammas, nämnes åtgärder för att underlätta omarrondering av skogsmarken, som i stor utsträckning är uppdelad på många små brukningsdelar, fortsatt utbyggnad av skogsbilvägnätet, samverkan mellan skogsägare i skogsvårdsfrågor, utbyggnad av den skogliga yrkesundervisningen, m. m.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att det finns betydande möjligheter att utvidga de befintliga stora norrländska exportindustriernas sågverk, massafabriker, pappersframställning samt malmbrytning och malmförädling. Det finns också möjligheter att skapa en mera differentierad industri, att i betydande delar av Norrland skapa ett bärkraftigt jordbruk samt att väsentligen höja skogens produktion. Norrland behöver därför för fram-

tiden sin arbetskraft och framför allt sin ungdom. Utbyggnaden av näringslivet tar emellertid sin tid och det gäller att under omställningstiden hålla arbetskraften sysselsatt. Länsstyrelsen hänvisar till möjligheterna att under denna tid sysselsätta arbetskraft vid byggande av allmänna vägar och skogsbilvägar samt i skogsvården. Genomförandet av dessa arbeten befrämjar i hög grad näringslivets utveckling. Bl. a. vidgas skogsindustrins råvarubas. Sålunda skapas genom åtgärderna förutsättningar för en framtida god sysselsättning inom Norrland. Länsstyrelsen är för sin del övertygad om att en effektiv skogsvård förenad med åtgärder för åstadkommande av en normal åldersklassfördelning kommer att medföra en avsevärd ökning av skogsproduktionen. 1955 års skogsvårdsutrednings program bör därför snarast genomföras. Länsstyrelsen erinrar i detta sammanhang om den intensiva skogsvårdens värde även för sysselsättningen. Enligt länsstyrelsen finns det anledning att här även erinra om vikten av det norrländska skogsproduktionsanslaget, vilket anses ha märkbart bidragit till en förbättrad skogsvård med därav följande produktionsökning på de enskilda skogarna. Samtidigt har anslaget särskilt för de inre delarna av länet haft stor betydelse för sysselsättningen och därmed också skapat betingelser för den där bofasta befolkningen. De förhoppningar, som knutits till produktionsanslaget, har emellertid inte till fullo infriats bl. a. beroende på statsmakternas reserverade hållning vid anslagstilldelningen. Från skogsägarnas sida har intresset för skogsvården varit i ständigt stigande och det norrländska produktionsanslaget måste enligt länsstyrelsen anses vara ett av de värdefullaste anslagen för det enskilda skogsbruket i Norrland. Det är därför angeläget, att anslaget ökas. Skogsvårdsstyrelsen i länet har för länsstyrelsen framhållit angelägenheten av, att anslagets verkningsgrund breddas genom överarbetning av bestämmelserna för att därigenom effektivare kunna tjäna skogsvården och samtidigt medverka till en förbättrad försörjning. Länsstyrelsen anför vidare, att skogsbrukets mekanisering medfört starkt behov av skogsbilvägar. För att i möjligaste mån minska omfånget av de s. k. nollområdena och öka skogens rotvärde på så stora områden som möjligt är en utbyggnad och förbättring av vägnätet av vital betydelse. Därvid beaktar länsstyrelsen jämväl skogsbilvägarnas stora betydelse för skogsvården såsom sådan samt för skogsarbetarnas bostadsförhållanden. Länsstyrelsen konstaterar med tillfredsställelse, att länet på senare tid tillförts betydande belopp för byggande av skogsbilvägar bl. a. såsom sysselsättningsobjekt, men anser dock, att det för detta ändamål föreligger behov av mycket större investeringar än hittills.

Länsstyrelsen i Norrbottens län erinrar i förevarande sammanhang bl. a. om sin den 19 december 1958 framlagda vägbyggnadsplan för länet avseende skogsbilvägar och länsvägar, för vilken plan redogörelse lämnats i det föregående.

Skogsstyrelsen vill i anslutning till ett uttalande av utredningsmannen, att bidragsverksamheten med hjälp av anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. genom den minskade skogsbetningen alltmer för-

skjutits från anläggande av kulturbeten till rent skogliga åtgärder, tillfoga, att frågan om en överarbetning av bidragsbestämmelserna i samband med anslaget varit aktuell sedan flera år tillbaka, bl. a. har jordbruksrationaliseringsakkunniga varit inne på frågan. Det synes styrelsen uppenbart, att överarbetningen måste bli ingripande och även gälla de grundläggande principerna för bidragsgivning.

I anslutning till utredningsmannens diskussion om näringslivets utveckling framhåller *Landsorganisationen i Sverige*, att det synes vara svårt att intressera företag med riksavsättning att etablera sig i de inre och övre delarna av Norrland. Även om företagareföreningarnas verksamhet och de statliga stödåtgärderna för hantverk och småindustri har betydelse i dessa sammanhang, synes dock huvudinriktningen av utvecklingsarbetet få gälla de industrier, som utnyttjar landsdelens egna råvarutillgångar. Detta måste bl. a. innebära ett fortsatt byggande av skogsbilvägar och förbättring av det allmänna vägnätet. Ur denna synpunkt torde stora delar av Norrland vara sådana utvecklingsområden som bör komma i fråga för ianspråktagande av de investeringsresurser, som står till folkhushållets förfogande.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet, som i huvudsak begränsat sitt yttrande till att avse Norrbottens län, anför att Norrbotten har en outtömlig inkomstkälla i skogstillgångarna. Dessa kan enligt förbundet göras än mer räntebärande. Förbundet anser, att krafttag bör göras nu för att höja skogens avkastning. De kapitalutlägg, som erfordras härför, utgör inte vare sig subvention eller socialhjälp till befolkningen och länet. De kan i stället betraktas som framsynt och klok långtidsplanering. Det nedlagda kapitalet kommer enligt förbundets mening säkerligen att ge god avkastning.

Skogs- och flottningsarbetareförbundet förklarar sig dela de synpunkter, som utredningsmannen hyser om Norrlands goda förutsättningar att på basis av befintliga tillgångar av råvaror i form av skog, malm och vattenkraft samt tillgänglig arbetskraft utvidga och utveckla exportindustrin till båtnad inte blott för Norrlands befolkning utan för folkhushållet som helhet.

Sveriges industriförbund framhåller, att den framtida utvecklingen av det norrländska näringslivet i främsta rummet torde bli beroende av möjligheterna att inom landsdelen utnyttja och vidareförädla de där förefintliga råvarutillgångarna. Åtgärder som främjar skogsbrukets och de råvarubundna industriernas konkurrenskraft och utvecklingsbetingelser bör därför åsättas en hög angelägenhetsgrad. För exempelvis skogsbruket framträder därvid enligt förbundets mening vägfrågan som en av de väsentligaste. Om vägar och broar har otillräcklig bärighet medför detta kostnadsökningar för skogsbruket och hinder för ett rationellt utnyttjande av transportkapaciteten. En fortsatt, snabb utbyggnad av skogsbilvägarna framstår för förbundet såsom angelägen.

Nytt överjägmästartrikt. Med skrivelse den 27 november 1959 har *domänstyrelsen* avgivit generalförslag angående driftkostnader för domänverket under år 1960. Styrelsen anför därvid bl. a., att den anser det vara

oundgängligen nödvändigt, att antalet överjägmästartdistrikt snarast utökas. Styrelsen anmäler i samband härmed behovet av att en ny överjägmästarbefattning inrättas i Östersund fr. o. m. den 1 juli 1960. Tjänsten bör enligt styrelsen vara placerad i lönegrad B 1. I sin motivering anför styrelsen bl. a.

Inom många av reviren i övre och inre Norrland, däribland flera av reviren i Mellersta Norrlands distrikt, är skogsbrukets lönsamhet ytterligt dålig. I dessa trakter är det av särskild vikt att avverkningar, skogsvårdsåtgärder och andra arbeten noggrant planlägges så att tillgängliga resurser insättes, där de får den bästa ekonomiska effekten utan att samtidigt samsättningen äventyras för ortsbefolkningen, som inom sådana områden i regel är så gott som helt hänvisad till skogsarbete för sin försörjning. Det är nödvändigt, att vederbörande överjägmästare beredes tillfälle att i erforderlig omfattning ägna sig åt hithörande problem, vilket bl. a. innebär, att han relativt ofta måste besöka ifrågavarande revir. Med den omfattning som Mellersta Norrlands distrikt nu har, kan överjägmästaren ej i önskvärd utsträckning koncentrera sig på de svagare reviren.

För avlöningar under tiden 1 juli—31 december 1960 för en i Östersund stationerad överjägmästartare och en hos denne placerad biträdande jägmästartare har upptagits 30 000 kr. Resekostnader och traktamenten för överjägmästaren samt ökade kostnader för lokalhyra för distriktskontoret i Östersund har upptagits med 5 000 kr. resp. 3 000 kr.

Med skrivelse den 29 december 1959 har domänstyrelsen — efter underhandsförfrågan från jordbruksdepartementet — som komplettering till vad som i förenämnda generalförslag anförts angående behovet av utökning av antalet överjägmästartdistrikt överlämnat en arealsammanställning över de olika distrikten enligt nuvarande och föreslagen indelning. Utöver tidigare anförda skäl för en ändrad distriktsindelning anför styrelsen bl. a. följande.

Inom mellersta Norrlands distrikt finns även ett antal revir med i och för sig goda marker, vilka emellertid är splittrade på små kronoparker med delvis olämplig arrondering, vilket försvårar en rationell skötsel. I avsikt att i möjligaste mån tillskapa större enheter och förbättra arronderingen pågår underhandlingar om betydande markbyten. Markbyten av denna omfattning kräver en stor och tidsödande arbetsinsats av berörda överjägmästare. Sedan bytena genomförts kommer ett forcerat arbete för att organisera verksamheten på de nytillkomna skogarna. Även i detta arbete måste överjägmästaren hårt engagera sig, särskilt i arbeidskrafts- och bebyggelseplaneringsfrågor. Därest markbytena och de därav betingade omläggningarna av verksamheten på ifrågavarande revir kan genomföras snabbt och på ett ändamålsenligt sätt, torde de berörda revirens ekonomi kunna förbättras redan inom en nära framtid.

Med hänsyn till vad här liksom i tidigare skrivelser i ärendet anförts finner styrelsen utökningen av antalet överjägmästartdistrikt vara av så utomordentlig vikt, att den bör genomföras, även om detta inte skulle kunna ske annat än genom en försvagning av organisationen på annat håll. Därest — såsom antytts i departementets förfrågan — statsmakterna som villkor för inrättande av en ny överjägmästarbefattning skulle kräva att en jägmästar-

befattning vakantsättes, är styrelsen beredd att tills vidare avstå från att återbesätta en av de jägmästarbefattningar som blir lediga vid slutet av år 1960 genom nuvarande innehavarens avgång med pension.

Departementschefen

Vissa åtgärder för det norrländska jordbruket

I syfte att giva den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering en mera tidsenlig inriktning har 1959 års vårriksdag fastställt vissa nya regler för denna verksamhet. Beträffande den närmare innebörden av ifrågavarande beslut torde jag få hänvisa till propositionen 1959: 148 samt jordbruksutskottets utlåtande 1959: 30. Jag vill emellertid i detta sammanhang särskilt erinra om att i sagda proposition och utskottsutlåtande betonades, att statens medverkan i jordbrukets rationalisering liksom hittills bör ske under behörigt hänsynstagande till de skilda orternas produktionsförutsättningar och andra lokala förhållanden. I utlåtandet anfördes bland annat att ägoslagssammansättningen givetvis får varieras med hänsyn till skogstillgång m. m. i orten. Vidare framhölls angelägenheten av att i skogsbygderna få till stånd en lämplig kombination av jord- och skogsbruk i rationella enheter. Här återgivna uttalanden syftar självfallet på förhållandena inom stora delar av Norrland.

Till den särställning, som jordbruket i berörda norrländska bygder intager, bidrager främst den klimatiska faktorn. Den särskilt i övre Norrland korta produktionssäsongen medför en viss begränsning i fråga om grödor och sorter, som lämpligen kan odlas. Genom forsknings- och försöksverksamheten framkommer dock successivt nya rön som leder till ökade möjligheter till variation av produktionen och till en bättre anpassning av densamma till de klimatiska betingelserna.

Produktionssäsongens korthet medför att lantbrukarna i bland annat övre Norrland för att kunna uppnå en skälig inkomststandard i väsentlig utsträckning måste förena sin sysselsättning i jordbruket med annat arbete. Den viktigaste kompletterande inkomstkällan för de norrländska jordbrukarna är arbetet i egna eller andras skogar. Mångenstädes inom landsdelen är jordbruken enbart att betrakta som stödjordbruk. Förhållanden som inverkar på sysselsättningsmöjligheterna och inkomstbildningen för innehavarna av dylika jordbruk är den fortsatta övergången inom skogsbruket till fast anställd arbetskraft ävensom den fortgående mekaniseringen av skogsarbetet, vilken lett till en strukturell förändring inom den skogliga delen av arbetsmarknaden.

De stora avstånden sätter självfallet sin prägel på jordbruket inom betydande delar av Nord-Sverige. De långa transportvägarna fördyrar sådan produktion av jordbruksvaror, som kräver tillförsel av produktionsmedel från exempelvis de mellersta och södra landsdelarna. Möjligheterna att vid varornas avsättning konkurrera utanför den lokala marknaden begränsas ock-

så till följd av transportavstånden. Dessa medför å andra sidan, att den s. k. hemmaproduktionen under vissa betingelser kan och bör hävda sig väl inom det egna produktionsområdet.

De topografiska förhållandena i det inre av norra Sverige påverkar jordbrukets lönsamhet där. Bland annat möter just i dessa trakter vissa svårigheter att höja lönsamheten genom en successiv övergång till större brukningsenheter. Förutom att den topografiska faktorn kan begränsa möjligheterna till en dylik övergång, sätter den korta produktions säsongen i viss mån en gräns för vad som med oförändrad insats av arbetskraft står att vinna genom tillskott av jordbruksjord. Statistiken över förändringarna i fråga om åkerarealen per brukningsenhet utvisar för enheter med mer än två hektar åker en mindre arealökning i norra Sverige än i övriga delar av landet. Antalet brukningsenheter med två till tio hektar åker utgör för övrigt i norra Sverige inte mindre än 87 procent av hela antalet jordbruksfastigheter med mer än två hektar åker.

De speciella betingelserna för jordbruket i övre Norrland men även i vissa andra norrländska bygder bör enligt mitt förmenande föranleda ökad uppmärksamhet från statsmakternas sida. Sedan åtskilliga år utgår särskilt statsstöd i skilda former till det norrländska jordbruket. Vissa av de nu tillämpade stödformerna synes emellertid ej vara så tids- och ändamålsenliga som önskvärt är. Det bör enligt min mening vara möjligt att inom ramen för det nuvarande stödets totala omfattning kunna utnyttja tillgängliga medel på ett för samhällslivet i berörda områden effektivare sätt. Vid planläggningen av de statliga insatserna måste i om möjligt högre grad än hittills beaktas inte blott de allmänt jordbruksekonomiska och de företagsekonomiska förhållandena utan också de näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala skäl som talar för att bistånd lämnas för tillskapande i vissa trakter av förutsättningar för en i sig själv lönsam jordbruksproduktion, även om de brukningsenheter varå denna åger rum alltjämt har formen av stödjordbruk. Behovet av att vid en om disposition av det statliga stödet till det norrländska jordbruket beakta här angivna synpunkter antydes i ett flertal uttalanden som återgivits i det föregående liksom, bland annat, i motioner i ämnet till 1959 års riksdag samt i över dessa motioner avgivna remissyttranden.

Det synes vara av vikt att stort intresse ägnas spörsmålen om lämpligaste produktionsinriktning och om rationellare driftsmetoder vid jordbruket inom ifrågavarande norrländska områden. Olika former av specialiserad produktion torde lämpligen böra prövas i större utsträckning inom övre Norrlands jordbruk än vad som för närvarande är fallet. Erinras må bland annat om de goda förutsättningar som i en del trakter finnes för odling av matpotatis och utsädespotatis. I nära anslutning till spörsmålen rörande produktionsinriktning och driftsmetoder måste byggnadsfrågorna uppmärksammas. En omställning av produktionen medför som regel ändrade behov av byggnader och andra anläggningar. Exempelvis fordrar en ökad animalieproduktion större ladugårdsutrymmen och en övergång till specialpro-

duktion av potatis ställer krav på vidgade lagringsmöjligheter. En förutsättning för att vinsterna av en omställning och intensifiering av produktionen i lönsamhetshöjande syfte skall bli de största möjliga samt framkomma snarast är mestadels att frågor rörande maskinanskaffning och annan driftsrationalisering samt investeringar i byggnader och på marken kan lösas i ett sammanhang. Ävenså måste oftast yttre rationaliseringsåtgärder vidtagas samtidigt för att den åsyftade effekten skall uppnås. Av sistnämnda slag av åtgärder har storleksrationaliseringen den största betydelsen men det är också väsentligt att en förbättring sker av arronderingsförhållandena, vilka på många håll i hög grad försvårar en rationell jordbruks- och även skogsdrift.

Med beaktande av här angivna allmänna synpunkter ämnar jag i det efterföljande framlägga vissa förslag till ny utformning av grunderna för dispositionen av de medel — bortsett från de belopp som skall utbetalas såsom extra mjölkpristillägg till norra Sverige — vilka av riksdagen anvisas till särskilt statsstöd åt det norrländska jordbruket. För de två senaste budgetåren har medelsanvisningen under reservationsanslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. uppgått till 1 250 000 kronor. De under samma tid ur anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område utgående fraktbidragen för fodersändningar till Norrbottens och Västerbottens län kan uppskattas till ett sammanlagt värde av cirka 1 300 000 kronor per år. Ur förstnämnda anslag skall enligt nu gällande principer 500 000 kronor utbetalas till de olika hushållningssällskapen i Norrland samt i Värmlands och Kopparbergs län att användas för produktionsfrämjande åtgärder i allmänhet på jordbrukets område. Inom sist angivna ram har under en följd av år 100 000 kronor fördelats å ettvarvt av sällskapen i Norrbottens och Västerbottens län samt respektive 70 000, 95 000, 50 000, 45 000 och 40 000 kronor å sällskapen i Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län. Härvid tilldelade statsbidrag, vilka vederbörande hushållningssällskap äger utnyttja efter egna planer, är att anse som en förstärkning av det allmänna omkostnadsbidrag som sällskapen årligen erhåller ur anslaget Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader.

Likaså enligt nuvarande principer skall ur anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. utgå 500 000 kronor för finansiering av en intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet inom samma län som nyss sagts. Beloppet i fråga motsvarar värdet av de år 1955 helt eller delvis indragna fraktbidragen för fodermedelssändningar till berörda län. Fördelningen av beloppet å de olika länen sker med utgångspunkt från den ungefärliga totalkostnaden för de till respektive län tidigare utgående fraktbidragen. Som följd härav har under ettvarvt av budgetåren 1955/56—1959/60 utbetalats 205 000 kronor till hushållningssällskapet i Västernorrlands län, 100 000 kronor till sällskapet i Jämtlands län, 80 000 kronor till sällskapet i Västerbottens län, 30 000 kronor till sällskapet i Kopparbergs län samt slutligen 20 000 kronor till sällskapen i Norrbottens, Gäv-

leborgs respektive Värmlands län. Därjämte har lantbruksstyrelsen fördelat 25 000 kronor i särskild ordning. Skälet till att bidragsbeloppen till Norrbottens och Västerbottens län är relativt sett små är givetvis att fraktbidragen i huvudsak bibehållits för dessa båda län. Tilldelade bidrag skall av vederbörande hushållningssällskap disponeras enligt av sällskapen upprättade men av lantbruksstyrelsen godkända planer. Av lämnade redogörelser beträffande ifrågavarande rådgivnings- och upplysningsverksamhet framgår, att omkring två femtedelar av medlen disponerats för anställande av extra jordbruksinstruktörer, kursledare och annan tillfällig personal. Bland övriga utgiftsändamål kan nämnas demonstrationsverksamhet i skilda ämnen och inköp av för sådan verksamhet erforderliga maskiner och redskap, åtgärder för främjande av betesanläggning, potatisodling och odling av kvalitetsutsäde samt bidrag till frökontroll och frörensenser ävensom till propaganda m. m. för kontrollförenings- och seminverksamhet. Ur omfördelade riksstatsanslag utgår för närvarande även 150 000 kronor för stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln inom Norrbottens och Västerbottens län samt glesbygderna i Jämtlands och Västernorrlands län. Sistnämnda belopp har för senaste budgetåret fördelats med 84 000 respektive 40 000 kronor å hushållningssällskapen i de båda förstnämnda länen samt med 14 000 respektive 12 000 kronor å sällskapen i Jämtlands och Västernorrlands län. 100 000 kronor av anslaget skall slutligen stå till Kungl. Maj:ts förfogande för bidragsgivning till mejerianläggningar m. m.

De med medel ur prisregleringsanslaget finansierade fraktbidragen vid vissa fodersändningar per järnväg eller båt till Norrbottens och Västerbottens län utgår högst med belopp motsvarande transportkostnaden enligt statens järnvägars tariff tio med avdrag av två kronor per 100 kg. Bidrag utgår dock i intet fall med högre belopp än två kronor och 50 öre per 100 kg av sändningens verkliga vikt.

I syfte att söka uppnå ett effektivare utnyttjande av förenämnda anslagsmedel bör enligt min uppfattning förfaras så att en väsentlig del av de statliga insatserna koncentreras till vissa utvalda geografiska områden för att där genom driftsrationalisering samt inre och yttre rationalisering medverka till uppbyggnaden av fullt bärkraftiga, på längre sikt bestående brukningsenheter. Kombinationen jord- och skogsbruk måste självfallet beaktas i sammanhanget. Medelst särskilt finansiellt stöd samt råd och upplysningar bör staten bidraga till att vederbörande jordbrukare kan på ett ur allmän synpunkt tillfredsställande sätt genomföra uppbyggnads- eller omställningsprocessen. Genom att efter hand förlägga verksamheten till nya områden allteftersom rationaliseringsarbetet slutföres inom de tidigare bearbetade kan så småningom ett nät av upprustade jordbruk skapas i bygder där det finnes önskvärt och ändamålsenligt att för framtiden vidmakthålla en jordbruksproduktion av nämnvärd omfattning. Gårdarna inom de med ifrågavarande särskilda statsstöd rationaliserade jordbruksområdena kan även

tjäna som mönster för jordbrukare inom andra områden i och utanför Norrland. Motsvarande förfarande som det här angivna tillämpas på vissa håll i utlandet, bland annat i Norge. Vid val av rationaliseringsområden bör i första hand sådana trakter ifrågakomma där förutsättningarna för att jordbruksdriften skall bestå på lång sikt är stora samtidigt som rationaliseringsbehovet är uppenbart. För att ej medelsresurserna skall splittras på ett mindre ändamålsenligt sätt torde de föreslagna, koncentrerade rationaliseringsinsatserna med stöd av statsanslag tills vidare endast böra ske inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Det bör ankomma på lantbruksnämnden, hushållningssällskapet, lantmäterimyndigheten samt skogsvårdsstyrelsen inom respektive län att — med beaktande av de allmänna aspekter som i enlighet med vad jag förut anfört bör anläggas — gemensamt utarbeta förslag till lämpliga rationaliseringsområden samt för varje område plan beträffande avsedda rationaliseringsåtgärder. I dylika planer bör upptagas såväl de rationaliseringsåtgärder vilka avses finansierade med statsbidrag som övriga sådana åtgärder. Angivna, för flera länsorgan gemensamma uppgifter bör lämpligen diskuteras vid det organiserade samråd som jämlikt 1959 års riksdagsbeslut inom varje län bör förevara mellan nyssnämnda organ (JoU 30; rskr. 284). I den utsträckning som befinnes önskvärd bör företrädare för berörda kommuner och jordbrukargrupper beredas tillfälle att deltaga vid nyssnämnda slag av överläggningar. Upprättade förslag till rationaliseringsområden och till tidsplan för de tilltänkta åtgärderna samt summarisk total kalkyl över kostnaderna för de statliga insatserna inom respektive områden bör underställas Kungl. Maj:t för prövning och godkännande. Detta med hänsyn till de finansiella konsekvenserna för statsverket av de föreslagna projektens igångsättande. I gängse ordning bör, bland andra, de centrala ämbetsverk som beröres av förslagen i fråga höras innan Kungl. Maj:ts ställningstagande sker. Takten i de olika planernas genomförande måste vara avhängig av storleken å de belopp riksdagen fortsättningsvis anvisar under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Vid upprättandet av planerna för de koncentrerade rationaliseringsåtgärderna bör vederbörande organ bland annat överväga den lämpligaste framtida produktionsinriktningen vid jordbruken inom rationaliseringsområdena i fråga, behovet av och möjligheterna att genom storleksrationalisering och arronderingsförbättringar beträffande brukningsenheter inom områdena åstadkomma det ur fastighetsteknisk synpunkt bästa produktionsunderlaget vid den förutsatta produktionsriktningen, behovet av gemensamma anläggningar, såsom exempelvis jordbruksvägar och skogsvägar, ävensom behovet av förbättring av byggnadsbeståndet eller av andra åtgärder ägnade att höja avkastningen å de enskilda brukningsenheter. Angivna överväganden bör grundas på investeringskalkyler av olika slag.

Vad beträffar den statliga ekonomiska stödgivningen till åtgärder inom rationaliseringsområdena bör denna i första hand ske med tillämpning av de för det allmänna rationaliseringsstödet gällande författningsbestämme-

serna samt med utnyttjande av de för sagda stöd avsedda riksstatsanslagen, lånefonderna och kreditgarantiramarna. Såsom redan anförts bör emellertid — med hänsyn till de speciella förhållanden som är för handen i övre Norrland — härutöver utgå statsbidrag som förstärkning av de till vederbörande ändamål beviljade bidragen eller som finansiellt bistånd för genomförande av åtgärder som ej kan erhålla statliga bidrag jämlikt reglerna för det allmänna rationaliseringsstödet. I betraktande av att den intensifierade rationaliseringsverksamhet som bör genomföras inom det nordsvenska jordbruket kan antagas i betydande grad vara att hänföra till driftsrationalisering bör beträffande rationaliseringsområdena möjligheten införas att från ifrågavarande anslagspost under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. medgiva statsbidrag även till alla slag av åtgärder som anses tillhöra sistnämnda form av rationalisering. Utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande må det sammanlagda statsbidragsbeloppet till en och samma rationaliserande jordbruksfastighet ej överstiga 60 procent av de till densamma i förevarande sammanhang hänförliga totala rationaliseringskostnaderna. Härvid förutsättes att bidrag till täckande av utgifter för yttre rationalisering utgår enligt gällande generella regler.

Bestämmelser beträffande nyssnämnda, för övre Norrland särskilt avsedda statliga rationaliseringsstöd bör ej införas i någon författning. Det torde få ankomma på vederbörande regionala organ att — inom ramen för den totalkostnad och de planer som enligt det föregående bör fastställas av Kungl. Maj:t för varje rationaliseringsområde — i samråd utforma de mera detaljerade stödgrunder som befinnes bära gälla i varje enskilt fall.

För att vinna så tillfredsställande och snara resultat som möjligt av rationaliseringsarbetet är det angeläget, att ett betydande belopp ställes till förfogande för angivna kompletterande rationaliseringsstöd. Jag vill därför föreslå att till utlämnande av bidrag, utöver vad som kan beviljas enligt bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen, för ändamålet i fråga beräknas ett belopp av cirka 1 000 000 kronor för nästa budgetår. Härjämte bör medel beräknas för utrednings- och planläggningskostnader, för avlöning av för åtgärdernas genomförande nödvändig tillfällig expertis och annan personal ävensom för resekostnader och expenser hänförliga till anlitaandet av dylik arbetskraft. För budgetåret 1960/61 bör tillsammantaget 1 300 000 kronor anvisas för täckande av oförmälda slag av utgifter för koncentrerade rationaliseringsinsatser i övre Norrland.

Enligt min mening bör sagda anvisning å 1 300 000 kronor till stor del finansieras genom ianspråktagande för ändamålet av medel som med nu gällande ordning skulle ha utgått över anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område såsom fraktbidrag för fodermedelssändningar till de båda nordligaste länen. Det torde nämligen ur skilda synpunkter vara fördelaktigt om dessa medel utnyttjas så att de mer aktivt främjar den här åsyftade, allt angelägnare omställningsprocessen inom det nord-

svenska jordbruket. Emellertid bör en fullständig avveckling av fraktbidragen, vilka såsom förut nämnts under de senaste åren dragit en genomsnittlig kostnad å just 1 300 000 kronor, ej komma i fråga. Till de jordbruk i Norrbottens och Västerbottens län som får vidkännas särskilt dryga transportkostnader vid inköp av fodermedel, d. v. s. främst de mera avlägsna jordbruken, bör sålunda alltjämt utgå fraktbidrag enligt i huvudsak samma grunder som nu. Fraktbidragskostnaderna bör nästa budgetår rymmas inom en ram å 500 000 kronor. Medelsanvisningen till det särskilda rationaliseringsstödet inom övre Norrland kan i enlighet härmed anses innefatta en omföring av 800 000 kronor från anslagsrubriken Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område till rubriken Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. Återstående 500 000 kronor av nyss angivna medelsanvisning bör utgå ur den under sistnämnda rubrik för närvarande upptagna anslagsramen å 1 250 000 kronor. Det för fraktbidrag alltjämt avdelade beloppet, såsom nämnts 500 000 kronor, torde fortsättningsvis böra även det anvisas under sist omnämnda rubrik och där upptagas å en särskild anslagspost.

Liksom hittills bör av de under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisade medlen — vilket anslag bör utbetalas till lantbruksstyrelsen — visst belopp ställas till de nordsvenska hus-hållningssällskapens disposition för främjande helt allmänt av jordbruksnäringens framåtskridande inom länen. Till sagda ändamål föreslår jag att för nästa budgetår skall anvisas 550 000 kronor. I detta belopp bör därvid även inrymmas statens bidrag till det stöd sällskapen i de fyra nordligaste länen jämlikt samma grunder som nu må anse sig böra lämna grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln. Beloppet i fråga torde av lantbruksstyrelsen få fördelas på de olika hus-hållningssällskapen i Norrland i förhållande till antalet inom jordbruksnäringen sysselsatta i respektive län. Dock bör härvid landskapet Gästrikland — med hänsyn till dess i betraktande av produktionsförutsättningarna med åtskilliga mellansvenska bygder likartade förhållanden — ej anses stödberättigat eller ingå i beräkningsunderlaget för bidragsgivningen till Gävleborgs län.

Med medel ur anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. bestrides sedan åtskilliga år jämväl kostnader för bidrag till vissa mejerianläggningar m. m. Vidare utlämnas bidrag till Svenska mejeriernas riksförening för driften vid mejeriförsöksstationen i Kroksta ävensom bidrag till upplysnings- och undervisningsverksamhet på utsädesodlingens och utsädeshandels områden. Här omförmälda bidrag har i särskild ordning beviljats av Kungl. Maj:t. Även för nästkommande budgetår bör medel ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för bidragsgivning till dylika eller jämförbara ändamål med syfte att påskynda standardförbättringen inom det norrländska jordbruket. Kungl. Maj:t bör vidare äga rätt att av berörda medel i begränsad utsträckning utlämna bidrag till produktionsfrämjande åtgärder för jordbruket inom landskapet Gästrikland samt inom

Kopparbergs och Värmlands län. Storleken av det belopp som avses stå till Kungl. Maj:ts förfogande föreslår jag skall för budgetåret 1960/61 bestämmas till 200 000 kronor.

I enlighet med det anförda har jag beräknat medelsbehovet för de angivna, olika utgiftsändamålen till fromma för jordbruksnäringens utveckling i Norrland till sammanlagt 2 550 000 kronor nästa budgetår.

Ströängsförhållandena i vissa delar av lappmarken

Med hänsyn till det samband som föreligger mellan spörsmålet om en reglering av ströängsförhållandena i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt det förslag till omläggning av statens särskilda stöd åt jordbrukets rationalisering i Norrland som nyss behandlats anser jag mig böra i detta sammanhang redovisa mina ställningstaganden till sagda spörsmål. Ströängarna torde närmast vara att betrakta såsom en kvarleva från äldre tiders jordbruksdrift och såsom framgår av i det föregående lämnad redogörelse talar åtskilliga skäl för att dessa förhållanden bör successivt avvecklas helt. Emellertid finner jag mig inte, bland annat av kostnads-skäl, kunna biträda det framlagda utredningsförslaget i ämnet syftande till en avvecklingsprocess grundad på särskild lagstiftning. Enligt min mening bör de statliga åtgärderna ansluta sig till i det följande angivna riktlinjer.

Vad först angår de ströängar som tidigare indragits till kronan och som ligger inom allmänningsskogar eller samfällda husbehovsskogar bör dessa ängar såsom utredningsmannen uttalat överlätas till skogarnas ägare. Ifrå-gavarande ströängar, vilka utgör kronan tillhöriga enklaver inom främmande mark och som upptager en areal av sammanlagt över 6 000 ha, måste nämligen anses sakna egentligt värde ur skogsbrukssynpunkt för kronan, medan de ofta är ett svårt hinder för rationell skogsvård å allmännings-skogarna och de samfällda husbehovsskogarna. I vissa fall t. ex. då vattenom-råden hör till ängarna och grundad anledning föreligger till antagande att dessa områden kan få väsentlig betydelse vid utbyggande av vattenkraft kan det dock vara olämpligt att kronan avhänder sig berörda vattenområden.

I likhet med utredningsmannen anser jag vidare att överlåtelser av nyss-nämnda slag av ströängar bör grundas på värdering efter mer schematiska metoder än de som vanligen kommer till användning. Sålunda bör en i för-hållande till de värden, varom fråga är, kostsam värdering på marken inte ske, utan i stället bör efter förhandlingar från fall till fall ett inom varje skog enhetligt hektarpris kunna bestämmas.

Enligt min mening kan särskild lagstiftning för att underlätta det tek-niska förfarandet vid försäljningarna undvaras. I fråga om ströäng inom allmänningsskog har utredningsmannen konstaterat att några fastighets-bildningsmässiga hinder mot försäljningarnas genomförande ej föreligger och att det inte heller möter några hinder mot ängarnas införlivande med vederbörande allmänningsskogar. Förutsättningar föreligger i angivna fall

för att genomföra erforderliga omföringsåtgärder på ett ej alltför tids- eller arbetskrävande sätt. Ströängar inom samfällda husbehovsskogar kan visserligen inte enligt gällande bestämmelser införlivas med samfälligheterna men då arealen indragna dylika ängar är förhållandevis ringa, bör det dock ej uppstå nämnvärda olägenheter om försäljningarna av ängarna uppskjutes i avvaktan på den kommande nya fastighetsbildningslagstiftningen, vari sistnämnda hinder kan antagas komma att undanröjas. Tills vidare bör dessa ströängar av kronan kunna utarrenderas till ägarna av de samfällda husbehovsskogarna.

Ej heller anser jag särskilda lagbestämmelser erforderliga i anledning av att kronan i vissa fall bör förbehålla sig till förenämnda slag av ströängar hörande vattenområden. Denna fråga synes nämligen enklast kunna lösas genom att kronan från försäljning helt undantager de — sannolikt endast några få — ströängar, vilkas vattenområde kan vara av väsentlig betydelse vid vattenkraftens utbyggande. Utredningsmannens förslag om särskilda bestämmelser i syfte att förhindra att renägarna blir pliktiga att ersätta av renar förorsakade skördeskador å försålda ströängar torde ej behöva föranleda någon åtgärd enär det är mindre troligt att sådana ängar i framtiden över huvud kommer att användas för odling eller slätter. För övrigt skulle ett införande av bestämmelser med sistberörda innebörd i allt fall medföra att tillämpningen av desamma skulle präglas av de svårigheter som möter att på marken lokalisera ängarna i fråga.

De skäl som främst legat till grund för utredningsmannens förslag att en fortsatt ströängsindragning bör äga rum synes hänföra sig dels till intresset att få bort de för ett rationellt skogsbruk ofta hindersamma enklaver som de återstående, till kronan ej indragna ströängarna — sammanlagt omfattande cirka 39 000 ha — utgör, dels till önskemålet att skapa vissa ekonomiska förutsättningar för upprustningar av jordbruket i berörda bygder. Även enligt min mening framstår det som betydelsefullt — i vissa fall som direkt angeläget — att åtskilliga av de enklaver som nyssnämnda ströängar utgör i kronans och andra ägarkategoriens skogsmark, elimineras. Likaså torde förhållandena i vissa av de ifrågavarande lappmarksbygderna vara sådana, att fog föreligger för att med stöd från det allmännas sida där bevara en lönsam jordbruksproduktion. Jag kan emellertid inte ansluta mig till de förslag till lösning på angivna problem, som utredningsmannen framfört. Det finansiella stöd till jordbruket, som skulle utgå genom tillämpning av de föreslagna, enligt min uppfattning mycket generösa ersättningsnormerna vid indragning av ströängar, skulle nämligen komma att fördelas på de olika brukningsenheterna oberoende av föreliggande stödbehov samt av förutsättningarna för och önskvärldheten av att vidmakthålla jordbruksdriften å vederbörande enheter. Därtill kommer att administrationskostnaderna vid denna form av ekonomiskt stöd torde bli höga i förhållande till stödets omfattning. Ej heller skogsbruksintresset av att avveckla hindersamma ströängar blir tillfullo tillgodosett i utredningsmannens förslag, enär från indragningsåtgärderna ansetts bära undantagas vissa kategorier ströängar,

bland annat sådana som hör till fastigheter varå ej idkas jordbruk. En ytterligare omständighet, som enligt min mening är ägnad att ingiva betänkligheter mot sagda förslag, är att enligt detsamma även ströängar om tillhoppa cirka 10 500 ha inom annan mark än kronomark skall inlösas av kronan för att därefter försäljas till ägare av angränsande mark. Förutom den administrativa omgång detta skulle förorsaka vill jag peka på, att svårigheter kan möta att vid försäljningarna utfå den ersättning för marken som kronan utgivit. Jag fäster härutöver stor vikt vid att det allmännas kostnader vid genomförande av de föreslagna indragningsåtgärderna blir av sådan storleksordning — enligt utredningsmannens beräkningar i runt tal 5 500 000 kronor enbart till ersättningar för avstådda ströängar — att det inte är möjligt att utan åsidosättande av andra, enligt min uppfattning angelägnare rationaliseringsåtgärder inrymma kostnaderna inom ramen för anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering och för andra ifrågakommande anslag.

Med hänsyn till det sagda och då det historiska motivet för att anordna en ströängsindragning på sätt föreslagits i betänkandet inte bör tillmätas avgörande betydelse — helt nya former för stöd åt jordbruket har ju tillkommit sedan de tidigare indragningsaktionerna — har jag, såsom redan antytts i det föregående, stannat för att inte biträda förslaget om fortsatta indragningsåtgärder. Jag har i stället övervägt i vad mån åtgärder i annan form är påkallade för att i rimlig utsträckning tillgodose förut angivna allmänna intressen och önskemål.

Vid nämnda överväganden har jag funnit, att de stödmöjligheter som föreligger enligt rationaliseringskungörelsen i stor utsträckning är tillfyllest för att tillgodose föreliggande och uppkommande önskemål om att kunna lämna ekonomiskt bistånd till förbättringsåtgärder vid jordbruk inom de bygder varom här är fråga. Därtill kommer, att vissa av jordbruken även kan komma i åtnjutande av det särskilda stöd till rationaliseringsåtgärder, som enligt vad jag i föregående avsnitt förordat bör utgå ur anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Intresset ur skogsbrukssynpunkt att få bort de hinder för rationell drift, som återstående ströängar mångenstädes utgör, har i fråga om sådana ängar inom kronomark hittills fått tillgodoses genom att kronan i vanlig ordning övertagit ströängarna. Fortsättningsvis bör domänstyrelsen äga rätt att från fall till fall med anlitan av medel ur markfonden kunna inlösa de ströängar, som med hänsyn till ämbetsverkets företagsekonomiska intressen anses böra införlivas med omgivande mark. Inlösenssumman torde få bestämmas genom överenskommelse i varje enskilt fall. Det bör ankomma på styrelsen att varje år till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för med stöd av nyssnämnda bemyndigande inlösta stöängar. I fråga om sådana ströängar, vilka är belägna inom annan mark än kronomark och som ej tidigare varit föremål för indragningsåtgärder, bör i allmänhet hinder ej möta för ägaren av omkringliggande mark att genom frivilliga uppgörelser förvärva såväl kronans rätt till sådan ströäng som den rätt som tillkommer ströängsinnehavaren. Då det gäller ströäng, som vid tidigare indragnings-

åtgärder fått behållas av ströängsinnehavaren, blir med hänsyn till rättsläget beträffande dessa ängar förvärvet enbart en fråga för ägaren av angränsande mark och ströängsinnehavaren.

Ehuru jag är medveten om att nu gällande författningsbestämmelser inte är helt ägnade att fylla kraven på enkelhet och snabbhet vid de fastighetsbildningsåtgärder som erfordras för fullföljande av omförmälda markförvärv, måste man enligt min åsikt utgå från, att de fall där föreliggande ströängsförhållanden är särskilt besvärande för exempelvis ett rationellt bedrivande av skogsbruket i allmänhet kommer att kunna regleras på sätt jag nyss angivit. I detta sammanhang vill jag påminna om, att även i andra delar av landet förekommer för rationellt skogsbruk hindersamma enklaver med skilda ursprung såsom ängslägenheter, skiftade myrmarker och för varje ända ändamål avsatta samfälligheter. Med hänsyn härtill och då det även ur andra synpunkter torde föreligga önskemål att enklare och billigare än vad som enligt gällande regler är möjligt kunna få till stånd en avveckling av numera onyttiga oregelbundenheter i fastighetsindelningen av bland annat förenämnt slag, kan det förväntas att i den nya fastighetsbildningslagstiftning, som är under utredning, sagda spörsmål kommer att beaktas.

Utredningsmannen har framlagt vissa förslag angående ännu ej uttagna ersättningar för ströängar, som avståtts vid indragningsåtgärder enligt kungörelsen 1916: 603 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark eller lagen 1921: 378 om ströängars indragande till kronan. Dessa ersättningar, som skall utgå för verkställd nyodling av viss, i uppgjorda odlingsplaner bestämd omfattning, inestår utan att vara underkastade preskription. Vid 1953 års utgång utgjorde de inestående ersättningarna i runt tal 683 000 kronor och därefter har endast förhållandevis obetydliga belopp utbetalats. Av de uppgifter, som lämnats i ifrågavarande betänkande, framgår att det inte är sannolikt att odlingsarbetet i nämnvärd utsträckning kommer att fullföljas.

Med hänsyn till den nuvarande inriktningen av jordbrukspolitiken kan det troligen endast i undantagsfall vara ur allmän synpunkt motiverat att de åsyftade nyodlingsarbetena fullföljes. Jag anser det fördenskull böra övervägas huruvida inte, därest vederbörande fastighetsägare så finner önskvärt, de inestående medlen på annat sätt kan nyttiggöras för fastigheterna i fråga. Utredningsmannen har föreslagit, att de ej uttagna ersättningarna skall få användas till annan inre rationaliseringsåtgärd. För egen del vill jag förorda att, då enligt rationaliseringskungörelsen statsbidrag beviljas till åtgärd för inre rationalisering på fastighet med inestående odlingsersättning, bidraget skall få förhöjas med ett belopp motsvarande högst den inestående summan. Sammanlagt bör dock givetvis inte utgå högre bidrag än totalkostnaden för rationaliseringsåtgärden. Ett villkor för sådan förhöjning bör dock vara att bidragsmottagaren i motsvarande mån avstår från vidare anspråk på odlingsersättningen. Det förhöjda bidraget bör bestridas av medel ur anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering och utbetalas av

vederbörande lantbruksnämnd. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser i ämnet.

Medelsanvisningen till ännu återstående kostnader i anledning av ströängsindragningarna enligt kungörelsen 1916:603 och lagen 1921:378 har hitintills ägt rum under de å riksstaten uppförda anslagen Tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark och Ströängars indragande till kronan. Dessa anslag är för innevarande budgetår uppförda med 2 000 respektive 3 800 kronor. Såsom utredningsmannen föreslagit bör från och med den 1 juli 1960 kvarstående utgifter för ändamålet, vilka utgöres av eventuella utbetalningar av inestående odlingsersättningar och kostnader för avsyningar m. m., få bestridas ur reservationsanslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering. Någon ändring i fråga om handläggningen av här berörda, återstående arbetsuppgifter i anledning av de tidigare ströängsindragningarna bör dock inte ske. För sist angivna utgifter, vilka torde inrymmas inom den i årets statsverksproposition (bil. 11, p. 14) under omförmälda anslag föreslagna ramen för bidrag till inre rationalisering, bör anslaget få disponeras även av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län.

Vissa åtgärder för skogsbruket i övre Norrland, m. m.

Med hänsyn till den mycket betydande roll skogsbruket och de därpå grundade förädlingsindustrierna spelar inom det norrländska näringslivet, är det angeläget att ytterligare åtgärder vidtages i syfte att främja en snabb och gynnsam utveckling av skogsnäringen i berörda landsdel. För en önskvärd vidgning av skogsindustriernas råvarubas och produktionsvolym är en utbyggnad och förbättring av skogsvägnätet liksom också — på längre sikt sett — en intensifiering av skogsvården av vital betydelse. Genom förstärkta insatser av angivet slag ökas också sysselsättningstillfällena för den skogliga arbetskraften i Norrland. Behovet av att så sker har belysts i det föregående.

Angelägenheten av en utbyggnad av skogsvägnätet framhålles med särskild skärpa av länsstyrelsen i Norrbottens län, som för enbart detta län räknar med ett behov under den närmaste tioårsperioden av sammanlagt 26 000 000 kronor i ökad statlig medelstildelning till skogsvägbyggandet. Jag vill vidare erinra om att i samband med den nyligen slutförda inventeringen av vissa olösta norrlandsfrågor det från flera håll betonats hur önskvärt det är att förbättra avkastningsförhållandena för det norrländska skogsbruket genom bland annat en fortsatt utbyggnad av skogsvägnätet. I dessa sistnämnda uttalanden vill jag instämma liksom också i de meningssyftningar som ofta framkommer med krav på intensifierad skogsvårdsverksamhet ej minst inom de fyra nordligaste länen.

Under anslagsrubriken Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. är för innevarande budgetår anvisat ett anslag av 1 700 000 kronor. Anslaget har på senare tid praktiskt taget helt utnyttjats för bidrag till åtgärder inom lappmarkerna samt vissa svårförnygrade skogar i andra trakter. Förutsättningar för erhållande av bidrag ur anslaget i fråga är bland annat

att de stödda åtgärderna utföres inom ett på särskilt sätt bildat skogsvårdsområde, att skogsvårdsplan är upprättad samt att vederbörande bidragstagare förbinder sig att utföra arbeten enligt planen inom viss tid. I syfte att ytterligare främja de skogliga produktions- och transportförhållandena inom de fyra nordligaste länen — utöver vad som kan ske genom bidragsgivning från de särskilda skogsväg- och skogsförbättringsanslagen — vill jag föreslå, att medelsanvisningen under nyssnämnda anslagsrubrik för nästa budgetår höjes med 300 000 kronor till 2 000 000 kronor. För att, av skäl som förut redovisats, söka inom en mera närliggande framtid vinna bästa möjliga skogsekonomiska effekt av anslagsdispositionen torde dock såväl den föreslagna medelsförstärkningen som en betydande del av anslaget i övrigt böra avse stöd till skogliga åtgärder inom kustområdena och jämförbara bygder i sagda fyra län, det vill säga inom områden som för närvarande i regel inte beröres av bidragsgivningen från ifrågavarande anslag.

Under senare år har en avsevärd insats av beredskapsmedel gjorts för att stödja genomförandet av olika åtgärder enligt upprättade skogsvårdsplaner inom redan bildade skogsvårdsområden och chefen för socialdepartementet har i årets statsverksproposition lagt stor vikt vid olika skogsvårdsarbeten såsom arbetslöshetsbekämpande åtgärder. Med hänsyn härtill förefaller det troligt, att beredskapsmedel även under nästa budgetår kommer att ställas till förfogande för motsvarande ändamål. Jag finner det därför vara tillräckligt om 1 000 000 kronor av anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. beräknas för fullföljande av redan påbörjade åtgärder inom hittills bildade, i allt väsentligt till lappmarkerna lokaliserade skogsvårdsområden. Med anledning härav bör för bidragsgivning till nya skogsvårdsföretag inom de delar av de fyra nordligaste länen som ligger utanför lappmarkerna, alltså närmast inom kustlandet och därmed jämförbara områden, kunna avdelas ett belopp å likaledes 1 000 000 kronor.

De åtgärder som bör stödjas med sistnämnda medel är främst upprättande av olika investeringsplaner, vidare anläggning och förbättring av skogsvägar, återväxtåtgärder, skogsdikning samt röjningsåtgärder i viss mindre omfattning. Statsbidragen bör uppgå till högst 50 procent då fråga är om skogsförbättringsåtgärder och till högst 50 procent vid vägbyggnadsföretag som avser stamväg samt till högst 40 procent vid sådant företag avseende annan skogsväg. Då synnerliga skäl föreligger, torde bidrag efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall kunna få beviljas med högst 75 procent av den godkända kostnaden för företaget. Härutöver bör gälla att bidrag ur den nya anslagsposten allenast får utgå om skoglig samverkan mellan ett flertal skogsägare är organiserad inom berörda område. Denna skogliga samverkan bör emellertid åstadkommas under mindre tidskrävande former än som innefattas i nu gällande bestämmelser rörande bildande av skogsvårdsföreningar samt beträffande slutande av kontrakt m. m. Jag torde i detta sammanhang få erinra om de uttalanden rörande behovet av

skoglig samverkan, som gjordes vid förra årets riksdag i samband med behandlingen av frågor rörande jordbrukets och skogsbrukets rationalisering m. m. I enlighet med vad jordbruksutskottet (JoU 1959: 30) därvid anförde är det angeläget, att skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna liksom andra berörda organ aktivt verkar för tillkomsten av frivilliga sammanslutningar med här angivet syfte.

Det är viktigt, att den avsedda bidragsgivningen utanför lappmarkerna inte splittras upp på ett stort antal mindre projekt. Den bör i stället huvudsakligen inriktas på större eller nära sammanhängande grupper av områden, inrymmande ett relativt stort antal skogsfastigheter. Detta medför nämligen bland annat att det torde bli möjligt att i ett sammanhang planlägga erforderligt skogsvägnät för ett naturligt avgränsat område. Härigenom ernås dels att en optimal lokalisering av dessa vägar kan erhållas, dels att förutsättningarna för ett rationellt handhavande av byggandet och underhållet av vägnätet blir större än fallet är vid en splittring av väganläggandet. Den sammanlagda areal, som skogsbruksplanerna inom respektive områden för koncentrerade förbättringsåtgärder skall omfatta, torde ej få underskrida 500 ha och bör alltså vara av minst samma storleksordning, som enligt ett uttalande av 1940 års riksdag skall vara för handen för att stöd skall kunna utgå till skogsvårdsområden enligt hittills gällande regler för bidragsgivning från anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. Jag förutsätter att sagda areal mestadels kommer att avsevärt överstiga minimitalet.

Vid bidragsgivning ur den föreslagna nya anslagsposten till de fyra nordligaste länen, dock utanför lappmarkerna, bör tillses, att bidragsprocenten ej i allmänhet hålles vid maximum, enär de enskilda skogsägarna själva bör svara för en betydande andel av investeringskostnaderna. Emellertid, när en åtgärd anses vara av större allmän betydelse och vederbörande skogsägare företer ett uppenbart intresse av åtgärden men saknar tillräckliga egna medel eller erforderligt lånekapital, bör åtgärden ej förhindras genom en alltför låg procentsats. I likhet med vad jag under rubriken Statens skogsförbättringsanslag i årets statsverksproposition (bil. 11, p. 100) föreslagit beträffande bidrag från detta anslag samt skogsväganslaget bör även i nu ifrågavarande fall utgifter för upprättande av skogsbruksplaner i fortsättningen kunna inräknas i de statsbidragsberättigade kostnaderna för skogsvårdsföretagen.

Investeringarna på grundval av statsbidrag ur den nya posten bör i första hand ingå som led i större, samlade aktioner för upprustning av den skogliga delen av näringslivet i övre Norrland. Ett genomförande av de planer som upprättas för ifrågavarande områden torde ofta komma att fordra ej blott insatser av skogsvårdsstyrelse utan även medverkan av lantmäteri, lantbruksnämnd och länsarbetsnämnd. Med hänsyn till dessa förhållanden bör de huvudsakliga riktlinjerna för verksamheten liksom, i erforderlig utsträckning, konkreta ärenden diskuteras gemensamt mellan berörda organ under vederbörande landshövdingens ledning i enlighet med vad 1959 års

riksdag anført om regionalt samråd i bland annat vissa skogliga rationaliseringsfrågor. Önskemålet att öka skogsägarnas egen aktivitet på området bör man söka förverkliga genom en stärkt insats från skogsvårdsstyrelsernas sida i form av utbildning, rådgivning och upplysning.

Skogsstyrelsen bör vid dispositionen av medelsanvisningen under anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. samråda med arbetsmarknadsstyrelsen. Utformas bidragsgivningen från anslaget i enlighet med det förslag jag i det föregående framlagt, medför detta enligt min mening, att man med anslagsmedlen i fortsättningen kan effektivare främja inte endast skogsproduktionen utan också sysselsättningsförhållandena i övre Norrland.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i kungörelsen den 14 juni 1940 (nr 599) angående villkor för statsbidrag från förevarande anslag, som blir följden av ett bifall till vad i det föregående förordats.

Ett spørsmål berörande det norrländska skogsbruket som bör behandlas i detta sammanhang är den av domänstyrelsen aktualiserade frågan om uppdelning av Mellersta Norrlands överjägmästardistrikt jämte viss reglering av Gävle-Dala distrikt och Bergslagsdistriktet i samband därmed. Såsom styrelsen anför, är det inom många områden i de inre delar av Norrland där skogsbrukets lönsamhet för närvarande är mindre tillfredsställande av särskild vikt, att tillgängliga resurser insättes så att den bästa ekonomiska effekten uppnås utan att samtidigt orsksbefolkningens sysselsättningsförhållanden försämras. Detta ställer särskilt stora krav på överjägmästarna, när det gäller att utöva tillsyn över att förvaltningsåtgärderna planlägges och utföres på ett ändamålsenligt sätt. På grund av såväl distriktets storlek som antalet revir inom detsamma är det emellertid för närvarande inte möjligt för överjägmästaren i Mellersta Norrlands distrikt att i önskvärd omfattning ägna sig åt sagda uppgifter.

Inom sistnämnda överjägmästardistrikt finnes ett antal revir med goda marker, vilka dock är splittrade på små kronoparker med i vissa fall mindre lämplig arrondering. Nackdelarna härav för såväl revirens som bygdens ekonomi är uppenbara. Det är därför angeläget, att markbyten i betydande omfattning kommer till stånd inom distriktet. Det synes inte domänstyrelsen sannolikt att denna viktiga del av verksamheten på ett rationellt sätt skall kunna fullföljas inom ramen för nuvarande distriktsindelning.

Jag vill med hänsyn till det anförda förorda, att Mellersta Norrlands överjägmästardistrikt på sätt domänstyrelsen föreslagit uppdelas på två distrikt, förslagsvis benämnda Östersunds och Sollefteå distrikt. Enligt styrelsens förslag skulle till Östersunds distrikt samtidigt läggas ett antal revir från Gävle-Dala distrikt, varvid till sistnämnda distrikt kunde överföras några revir från Bergslagsdistriktet, vilket härigenom även skulle erhålla en ändamålsenligare omfattning. Mot dessa förslag har jag inte något att invända. Den förordade organisationsändringen, vilken innebär att antalet distrikt

ökas från tio till elva och som bör underställas riksdagen för godkännande, torde böra genomföras från och med den 1 juli 1960.

Vid bifall till vad i det föregående förordats, torde Kungl. Maj:t från och med nyssnämnda den 1 juli 1960 böra inrätta ytterligare en överjägmästarebefattning vid domänverket, vilken i likhet med övriga dylika befattningar bör placeras i lönegrad B 1. Tjänsten bör dock tills vidare vara extra ordinarie. Då en under år 1960 i samband med innehavarens avgång med pension ledigblivande jägmästarebefattning tills vidare inte bör återbesättas, synes merkostnaden för det nya överjägmästardistriktets inrättande inte bli av sådan storleksordning, att särskilda medel för täckande av denna kostnad behöver beräknas i domänverkets driftsstat.

Hemställan

Under återopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) godkänna de föreslagna grunderna för det särskilda statliga stödet till det norrländska jordbruket;
- 2) å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till *Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.* ett reservationsanslag av 2 550 000 kronor;
- 3) godkänna de föreslagna riktlinjerna för avveckling av i det föregående angivna förhållanden berörande ströängar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker;
- 4) godkänna de föreslagna grunderna för det särskilda statliga stödet till främjande av skogsproduktionen i vissa delar av Norrland;
- 5) å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till *Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.* ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor; samt
- 6) godkänna det framlagda förslaget till viss ändring i domänverkets distriktsindelning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Siöalth